

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СХІДНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота магістра
з арабської філології на тему:
**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
АРАБСЬКИХ ОПОВІДАНЬ «1001 НІЧ»**

Студента групи МПар 55-19
факультету сходознавства
денної форми навчання
Освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: арабська мова,
англійська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.060 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – арабська
Омельяненко Дмитра Олександровича
Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц. Лихошерстова М.Ю.

Допущений до захисту
« ___ » _____ 2020 року

Завідувач кафедри

_____ Валігура О.Р.
(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	6
1.1. Визначення поняття перекладу.....	6
1.2 Визначення поняття перекладацької трансформації.....	10
1.3 Перекладацькі позиції арабських мовознавців.....	11
1.4 Види перекладацьких трансформацій.....	14
1.4.1 Лексичні трансформації як окремий вид перекладацьких трансформацій.....	20
1.4.2 Граматичні трансформації як окремий вид перекладацьких трансформацій	23
Висновки до Розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРАБСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	30
2.1. Історія перекладу художнього твору «1001 ніч».....	30
2.2 Особливості перекладу художнього тексту.....	41
Висновки до Розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ «1001 НІЧ».....	47
3.1 Лексичні трансформації, застосовані при перекладі твору «1001 ніч».....	47
3.2 Граматичні трансформації, застосовані при перекладі твору «1001 ніч»	
3.3. Комплексні перекладацькі трансформації, застосовані при перекладі твору «1001 ніч».....	60
Висновки до Розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
РЕЗЮМЕ.....	75

ВСТУП

Художній твір «1001 ніч» є пам'ятником середньовічної арабської і персидської літератури, збіркою казок та новел з описом історій персидського царя Шахрияре та його жінки на ім'я Шахрезада (Шахразада). Перше видання даного твору було опубліковано у Каїрі у 1835 році.

Прочитання збірки «Тисяча і одна ніч» різними народами світу мають дуже велике значення. Збірка зробила великий внесок у культурний, інтелектуальний, соціальний розвиток народів багатьох країн, які мали змогу ознайомитися з текстами цієї пам'ятки арабської літератури завдяки великій кількості перекладів, здійснених за допомогою різноманітних перекладацьких трансформацій, досліджені що досліджуються у даній роботі.

Перекладами художнього твору «Тисяча і одна ніч» займалися французький перекладач А. Галан, німецькі перекладачі Хабіхта, Вейля і Хенінга, англійські перекладачі Лайна, Пейна, Бертона, французькі перекладачі Мардрюс, шацький перекладач Єstrup, німецький вчений Е.Літман, італійський вчений Ф.Габріелі, російські перекладачі О.Філатов, М.А.Сальє, українські перекладачі В.Рибалкін (Рибалкін, 2011), Й.Брояка (Брояк, 1991).

Дослідженню перекладацьких трансформацій художніх творів також присвячено багато праць перекладачів та мовознавців, наприклад: Т.Р. Левицької (Левицкая и Фитерман, 1971), А.Д. Швейцера (Швейцер, 1973) (Швейцер, 1976), Я.І. Рецкера (Рецкер, 1974; Рецкер, 1966), В.Н. Комісарова (Комиссаров, 1978; Комиссаров, 1990), Л.С.Бархударова (Бархударов, 1975), Л.К.Латишева (Латишев, 1981; Латишев, 1988).

Актуальність теми дослідження. Дослідження лексичних та граматичних трансформацій при перекладі художнього твору на прикладі збірки казок і новел «1001 ніч» є актуальним на сьогодні та потребує спеціального розгляду. Актуальність роботи полягає у визначенні єдиного та найточнішого поняття перекладу та перекладацької трансформації, проведення визначення видів трансформацій, необхідності проведення аналізу причин використання окремих видів трансформації на прикладі художнього

твору «1001 ніч», в підвищеному інтересі до проведення аналізу перекладацьких трансформацій окремого художнього твору.

Об'єктом дослідження даної роботи є лексико-граматичні особливості перекладу арабських оповідань «Тисяча і одна ніч». Особливості перекладу художніх творів відповідно до окремих типів граматичних та лексичних трансформацій.

Предметом дослідження є лексичні та граматичні особливості перекладу з арабської на українську мову на прикладі художнього твору «Тисяча і одна ніч», зокрема лексичні та граматичні перекладацькі трансформації.

Практична значущість даної роботи полягає у тому, що отримані в роботі результати можуть бути використані при викладанні таких дисциплін як загальна теорія перекладу, мовознавство, лексикологія, граматики арабської та української мов.

Метою роботи є визначення лексико-граматичних особливостей перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч».

Для досягнення даної мети мною були виконані наступні **завдання**:

- 1) визначити теоретичні засади дослідження перекладу художніх творів, а саме: визначити поняття перекладу та перекладацької трансформації, виділити окремі види трансформацій;
- 2) дослідити історію перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» та перекладацькі трансформації, які були застосовані при перекладі;
- 3) проаналізувати лексичні та граматичні, а також комплексні лексико-граматичні трансформації, застосовані при перекладі збірки.

Матеріалами дослідження стали переклади тексту оповідань «1001 ніч» на українську мову В.Рибалкіна та Й.Брояка та оригінал збірки.

Під час написання даної роботи використані наступні **лінгвістичні методи**:

- трансформаційний метод,
- дескриптивний метод,
- структурно-семантичний метод,

- дедуктивний метод,
- метод перекладацького аналізу тексту,
- метод зіставного та порівняльного аналізу,
- метод кількісних підрахунків.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаної літератури (71 найменування), загальним обсягом 72 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ

ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

1.1. Визначення поняття перекладу

Переклад – це діяльність, яка відбувається шляхом передачі змісту текстів на одній мові засобами іншої мови. Також перекладом називається результат такої діяльності (Енциклопедія «Навколосвіт», 2001-2009, с.1)

Дисципліна, яка займається дослідженням та оптимізацією перекладу, називається наукою про переклад. Наука про переклад складається з наступних напрямків:

- теорія перекладу,
- аналіз перекладу,
- методика навчання перекладу (Енциклопедія «Навколосвіт», 2001-2009, с.1)

Особливе місце у видах перекладу належить машинному перекладу, який є окремою науковою і технологічною дисципліною, пов'язаною з наукою про переклад, і з комп'ютерною лінгвістикою. Наука про переклад є міждисциплінарною, оскільки пов'язана з літературознавством, мовною наукою, когнітивними науками, культурною антропологією (Енциклопедія «Навколосвіт», 2001-2009, с.1)

Комісаров В.М. зазначав, що під час перекладу початковою є одиниця тексту оригіналу, а кінцевою – одиниця тексту перекладу. Отже, під час перекладу робота проводиться з текстом на початковій мові і текстом на мові перекладу, а також із самим процесом перетворення тексту оригіналу на текст перекладений. Він визначив перекладацьку діяльність посередницькою, оскільки вона має на меті робити доступними для читача тексти повідомлень, зроблених авторами оригіналів на інших мовах (Комиссаров, 1990, с. 40).

Комісаров В.М. також прийшов до висновку, що «загальною теорією перекладу досліджуються універсальні закономірності збереження даних, які

відображені засобом однієї мови, а при її інтерпретації – засобами інших мов. Основа загальної теорії перекладу спирається на структурну лінгвістику та теорію інформації, переклад розглядається як міжмовна комунікація, а до процесу перекладу входять два основні етапи – аналіз (осмислення повідомлення) і синтез (формування повідомлення)» (Комиссаров, 1978, с. 46).

Наука про переклад складається з матеріалів двох мов, які контактують між собою в процесі перекладу. Наука перекладу проводить аналіз лексичних, морфологічних, синтаксичних особливостей цих двох мов і рекомендують ефективніші способи перекладу тексту. Окремі теорії перекладу взаємодіють зі стильовими теоріями перекладу, якими узагальнюється практика перекладів текстів з одного функціонального стилю. На підставі цього утворюються теорії перекладів текстів наукового та технічного характеру, текстів офіційно-ділового стилю, інформаційних повідомлень, опублікованих у газеті, публіцистичних творів (Теорія перекладу, 2017)

Різні мови різняться граматичним складом у перекладі, що створює дві групи проблем:

- проблеми перекладів через схожість граматичних властивостей мовних одиниць;

- проблеми перекладу через розходження граматичних властивостей мовних одиниць у вихідному тексті та перекладеному тексті (Комиссаров, 1978, с. 46)

Ускладнення виникають також при перетворенні конкретної граматичної одиниці (словоформи внаслідок морфологічних перетворень) і складової граматичної одиниці (синтаксичні перетворення, що відбуваються на ґрунті словосполучень, речень) (Комиссаров, 1978, с. 46).

Метою перекладу є досягнення його адекватності. Адекватний переклад ще називають еквівалентним. Адекватним є переклад, що відбувається на необхідному і достатньому рівні для передачі незмінного плану змісту при обов'язковому дотриманні конкретного плану вираження, тобто дотриманні норм мови, на яку перекладається текст. Дослідник А.Б. Федоров визначив адекватність перекладу як вичерпну передачу смислового змісту

оригінального тексту і повну функціонально-стилістичну відповідність цьому тексту (Федоров, 1983, с. 79).

Різні мови різняться між собою структурами, що призводить до відповідних труднощів, які пов'язуються збереженням і передачею значення слів під час перекладу на іншу мову. Слово є лексичною одиницею та частиною лексичної системи мови. Семантична, тобто смислова, структура слова унікальна для кожної конкретної мови, а тому не співпадає в лексичних системах різних іноземних мов та мов перекладу. В даному випадку на першому плані постають лексичні трансформації, що визначаються дослідниками як відхилення від словникової відповідності (Латишев, 1981, с. 45).

Завдання перекладу під час досягнення адекватності тексту – використання для перекладу різних перекладацьких трансформацій з метою точнішої передачі інформації під час перекладу, яка містить у тексті оригіналу, за умови дотримання відповідної норми мови перекладу (Латишев, 1981, с. 45).

Підбір словникових відповідників є важливою, проте не необхідною умовою для адекватного перекладу лексичного твору.

Дуже важливим є підбір контекстуальних відповідників, це не завжди зафіксовується у перекладних словниках. Контекстуальний відповідник слова обирається за допомогою лексичної трансформації конкретизації значення, що обумовлено розбіжностями між функціональними характеристиками словникових відповідників кожного лексичного елемента оригінального твору та традиціями мовлення (Латишев, 1981, с. 45).

Гальперин І.Р. у своїй роботі зазначає, що перекладацька робота дуже давня за історією, коріння її сягають давніх часів, коли прамову почали виголошувати на різних мовах. Тоді з'явилася професія тлумача – людини, яка мала освіту, знала кілька мов і виступала в ролі посередника у спілкуванні представників різних мов (Гальперин, 1958, с. 528).

На сьогодні ж переклад є окремою самостійною наукою, що має постійний розвиток та сформовану теоретичну базу, власні концепції, сформовані методи дослідження та термінологічну систему.

«Перекласти» означає повно і правильно виразити мовними засобами конкретної мови те, що створене на мові оригіналу, тобто ознайомити читача з текстами на мові оригіналу (Гальперин, 1958, с. 56).

З цього можна зробити висновок, що завданням перекладу є точний виклад змісту думок, повідомлених на мові оригіналу, а також відтворення мовними засобами перекладу унікальних особливостей стилю і форми цього повідомлення. Саме відтворення єдності змісту і форми відрізняє переклад від інших мовних засобів передачі повідомлення іншою мовою. Це такі засоби як переказ, реферування (Гальперин, 1958, с. 56).

В.Н. Комісаров визначив художній переклад видом перекладацької діяльності, його завдання полягає в перекладі мовного повідомлення на необхідну мову. Даний переклад робить художньо-естетичний вплив на мову, на яку перекладається твір (Комиссаров, 1990, с. 73).

Художній переклад – це витвір мистецтва слова, тому він має аналізуватися за допомогою естетичних критеріїв, його деталі осмислюються з точки зору відшукування ідейних художніх настанов автора оригінального тексту. Тому перед початком аналізу перекладу необхідно усвідомити першотвір, його зв'язки з суспільним життям конкретної держави в конкретній епосі, яка справила на нього вплив. Необхідно також визначити місце втору у творчому здобутку автора та у розвитку літератури взагалі (Комиссаров, 1990, с. 73).

На основі всієї цієї інформації створюється фон сприйняття першотвору, передумови для майбутнього об'єктивного мислення над самим перекладом. Тільки давши відповіді на всі важливі запитання можна переходити до розгляду самого оригіналу твору, який є цілісною ідейно-художньою цінністю зі своєю естетичною своєрідністю, яка полягає в конкретному способі, за допомогою якого автора втілює свій задум, використовуючи стилістичні засоби мови (Комиссаров, 1990, с. 73).

Для встановлення цієї своєрідності необхідно дослідити діалектичний зв'язок між елементами змісту й форми художнього твору на всіх його структурних рівнях: лексико-семантичному, морфологічному,

синтаксичному, ритміко-інтонаційному, фонетичному (Комиссаров, 1990, с. 73).

Підсумовуючи одержані результати дослідження, усвідомлюючи роль деталей художнього цілого твору, виділивши провідні та другорядні деталі в тексті, можливо виробити естетичні концепції оригінального твору (Комиссаров, 1990, с. 73).

Після проходження цього етапу, дослідник має право піти двома шляхами. Перший шлях полягає у аналізі перекладу і порівнянні одержаних наслідків з оригіналом. Пішовши другим шляхом, дослідники відразу порівнюють переклад з оригіналом, кожен рівень по черзі, встановлюючи конкретні місця тотожностей чи розбіжностей між перекладом та оригіналом (Комиссаров, 1990, с. 73).

Отже, перекладом називається відтворення відповідного тексту мови оригіналу на мові перекладу із застосуванням мовних засобів мови перекладу.

Художній переклад є особливим видом перекладу, оскільки є витвором мистецтва слова, оскільки деталі такого перекладу осмислюються з точки зору відшукування ідейних художніх настанов автора.

1.2 Визначення поняття перекладацької трансформації

Перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу отримав назву перекладацької трансформації. Перекладацькі трансформації мають важливе значення під час художнього перекладу.

Перекладацька трансформація є основою перекладу та полягає у зміні формальних компонентів тексту-оригіналу (в даному випадку це лексичні чи граматичні трансформації) або його семантичних (сміслових) компонентів (в даному випадку це семантичні трансформації) при дотриманні збереження інформації (Казакова, 2000, с. 98).

Дослідник Я.И. Рецкер визначив трансформацію прийомом логічного мислення, який допомагає розкривати значення іншомовних слів, знаходити

йому відповідність у потрібній мові, яка не збігається зі словниковою (Рецкер, 1966, с. 38).

Мова оригіналу і мова перекладу розбіжні між собою, що викликає необхідність існування граматичної трансформації.

Розбіжності мов бувають:

- повні (у випадку, якщо в мові, на яку перекладається текст, немає граматичної форми, яка існує в оригінальній мові),
- часткові (в обох мовах існує граматична категорія, але вона збігається не у всіх формах) (Рецкер, 1966, с. 38).

При порівнянні, наприклад, української та арабської мови, можна прийти до висновку, що вони відрізняються граматичними будовами, тому в художньому перекладі першорядними є граматичні трансформації.

Проте проблеми у перекладі починаються вже під час вибору слова. Для вирішення цієї проблеми виконуються комплексні лексико-граматичні трансформації, що характеризуються переходом від лексичної одиниці до граматичної одиниці та навпаки від граматичної одиниці до лексичної одиниці (Рецкер, 1966, с.38).

1.3 Перекладацькі позиції арабських мовознавців

В рамках даного розділу необхідно навести жанрові характеристики конкретно арабських художніх творів.

Так, варто вказати, що у X – XIII століттях панівним жанром у арабських країнах була касида, згодом в XIII – XIV століттях провідним жанром стала газель.

Касида є формою ліричного віршотворення, створеною арабською поезією. Вона містить опис природи, ліричної краси, нравів. Кожен вірш складається з двох навіввіршів, але римі піддається тільки другий навіввірш. Найвидатнішими майстрами арабської касиди є Імру-уль-Кайс, Абу-Таммам, Аль-Маарі (Словник літературних термінів, 1974, С. 121-122).

Газель – ліричний віршований твір, в якому римуються два перших напіввірша, потім ця рима зберігається у всіх наступних напіввіршах. Її зміст носить філософський характер. Число рядків у газелі завжди парне (Литературная энциклопедия терминов и понятий, 2001, с.157).

Стосовно жанрової тематики арабських художніх творів варто вказати, що в ній переважав панегіричний, вакхічний, любовний, календарний стилі (Литературная энциклопедия терминов и понятий, 2001, с.157).

Панегіричний - поетичний жанр, притаманною ознакою якого є захоплена похвала та уславлення визначної події чи подвигів видатної людини.

Вакхічний стиль описує вакхічні арабські процесії, був популярним на свята, при театральних постановках.

Любовна лірика описувала почуття людини одне до одної, переживання з цього приводу. Варто зазначити, що особливою популярністю вона користувалася серед жінок.

Календарний стиль, звичайно, використовувався у творах, де описувалися пори року, їх вплив на життя арабської людини, на її настрій та поведінку, описувалися стихії та сезонні явища.

У сучасному арабському перекладознавстві найпоширенішим типом моделі процесу перекладу вважається *інтерпретативна модель*. В її основі лежить уявлення про процес перекладу як такий, що ґрунтується на розумових процесах інтерпретації тексту. Арабським перекладознавцем Омаром Шейхом Ал-Шабабом, який взяв за основу концептуальні поняття лінгвістичної теорії перекладу Дж. Кетфорда, була запропонована така модель перекладу, якою нині користуються більшість арабських перекладознавців:

«Вихідна мова – вихідний текст – перекладач – текст перекладу – мова перекладу – цільова мова».

Арабські мовознавці та перекладознавці зокрема досягли найбільших успіхів у лексикографії. Ними було укладено багато багатотомних словників, серед яких вирізняється двадцятитомний словник

Сагані і стотомний (за іншими джерелами, шістдесятитомний) словник аль Фірузабаді (1329-1414) «Камус», що в перекладі означає «океан».

Арабська лінгвістична традиція вплинула на середньовічного тюрколога Махмуда аль Кашгарі (XI ст.), відомого в мовознавстві своєю працею «Диван тюркських мов», що є енциклопедією тюркських мов (диван - «зібрання»). У праці був вперше застосований порівняльний метод як науковий принцип дослідження (Акимушкина, 2006, с. 5).

Вищевказаними працями арабських мовознавців та перекладачів нині активно користуються при перекладі арабських художніх творів.

Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що перекладацькою трансформацією є перехід від одиниці мови оригіналу до одиниці мови перекладу.

Перекладацькі трансформації застосовуються для створення адекватного художнього перекладу.

Внаслідок застосування перекладацької трансформації змінюються формальні компоненти оригінального тексту, а його семантичні компоненти за обов'язкової умови дотримання збереження самої інформації.

Більшість арабських перекладачів використовують при художньому перекладі інтерпретативну модель, запропоновану арабським мовознавцем Омаром Шейхом Ал-Шабабом.

1.4 Види перекладацьких трансформацій

Проблеми перекладацьких трансформацій були неодноразово розглянуті у дослідницьких роботах з мовознавства та лінгвістики, проте дані проблеми продовжують залишатися актуальними.

Наприклад, Л. С. Бархударов у своїй роботі виступає за розгляд перекладу як цілісного процесу і вказує, що термін «перетворення» (або ж «трансформація») використовується для позначення певного відношення між двома різними мовними одиницями, з яких одна – результатна, а друга – створена на основі першої. Він пояснює, що існує початковий текст «а» на мові

«А», а перекладач, використовуючи визначені операції (тобто перекладацькі трансформації) формує текст «б» на мові «Б», і дані тексти перебувають у відносинах між собою. Саме ці мовні операції і називаються «процесом перекладу». Дослідник вважає, що перекладацькі трансформації відрізняються за граматичними структурами, лексичними наповненнями, мають однаковий зміст і виконують одну комунікативну функцію (Бархударов, 1975, с. 6).

Варто зазначити, що з метою визначення конкретної перекладацької трансформації науковцями обирається ключове слово, воно кваліфікується як прийом логічного мислення, який допомагає:

- розкрити значення іншомовного слова в контексті і знайти до нього український відповідник, що не співпадає із словником (Рецкер, 1974, с. 38).

- здійснити перетворення або заміни у перекладі однієї форми вираження на іншу (Швейцер, 1976, с. 218),

- здійснити міжмовне перефразування (Латишев, 1986, с. 107),

- використовувати засоби перекладу за відсутності словникової відповідності або за умови неможливості застосування таких відповідників з огляду на контекст (Комиссаров, 1990, с. 253).

Л. С. Бархударова висловив свою позицію про те, що під перекладацькою трансформацією слід розуміти міжмовне перетворення, яке допомагає перейти від мовної одиниці оригіналу до одиниці перекладу для досягнення адекватності перекладу в умовах існуючих розбіжностей у формальних системах та семантичних системах мови оригіналу та мови перекладу (Бархударов, 1975, с. 6).

Перекладацькі трансформації існують декількох видів, різні дослідники класифікують їх за різними критеріями.

Наприклад, Л.К. Латишев класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилень від міжмовних відповідностей та поділяє їх на:

1. Морфологічні – одна категоріальна форма замінюється на другу або декілька інших.

2. Синтаксичні – змінюються синтаксичні функції слів та синтаксичні функції словосполучень.

3. Стилістичні – змінюються стилістичні фарби уривку тексту.

4. Семантичні – змінюється форма висловлювання змісту, та сам зміст, ознаки, якими описується ситуація.

5. Змішані – до них належать лексико-семантичні і синтаксико-морфологічні (Латишев, 1981, С. 131-137). Залежно від характеру одиниць мови оригіналу, тобто початкових операцій, перекладацькі трансформації поділяють на:

- 1) стилістичні,
- 2) морфологічні,
- 3) синтаксичні,
- 4) семантичні,
- 5) лексичні,
- 6) граматичні (Латишев, 1981, С. 131-137).

Л. К. Латишев поділяє трансформації за рівнями мови, що, на його думку, дає можливість не тільки класифікувати їх, але й провести межу між ними й іншим класом перекладацьких прийомів – підстановками (Латишев, 1986, с. 53).

Мовні рівні він визначає як підсистеми загальної системи мови, кожна з яких характеризується відносно однорідними одиницями мови, правилами, які регулюють їх використання.

Мовні рівні класифікуються Л.К.Латишевим на:

- 1) фонетичний;
- 2) морфологічний;
- 3) синтаксичний;
- 4) лексичний (Латишев, 1986, с. 53).

Л.К.Латишев вважає, що фонетичне перефразування вихідного вислову не може вважатися трансформацією, так як воно – обов'язковий, константний елемент перекладу. Про існування трансформації можна говорити тільки у випадках, коли трансмовне перефразування стосується і інших рівнів мови: морфологічного, лексичного, синтаксичного та інших.

Якщо в процесі підстановок виникає перекладений вислів, який є симетричним вихідному на всіх рівнях, за виключенням фонетичного, то використання рівневих трансформацій призводить до асиметрії на тому чи іншому рівні – в залежності від того, яка трансформація мала місце (Латишев, 1986, с. 54).

Категоріально-морфологічна трансформація називається Л.К.Латишевим перетворенням на рівні частини речення, тому що частина речі – це одна зі складових частин морфології. Такі трансформації нині використовуються під час перекладу. Особливість даного виду трансформацій у тому, що вони істотно не змінюють текст, не супроводжуються модифікаціями та зміною смислу (Латишев, 1988, с. 31).

Досить нейтральними в плані змісту є синтаксичні трансформації. Синтаксична трансформація може полягати у заміні однієї синтаксичної конструкції іншою у відношенні до змісту тексту.

Л. К. Латишев виділяє також лексичні трансформації, коли в процесі перекладу деякі лексеми вихідного твору замінюються на системні:

- лексичними еквівалентами,
- контекстуальними еквівалентами, тобто еквівалентами, які при накладенні одне на одного не пересікаються;
- стилістичними еквівалентами, що полягають у зміні стилістичного забарвлення одиниці, що перекладається,
- глибинними еквівалентами, які втручаються в більш глибокий рівень мовно-розумової діяльності, в результаті якої змінюється сама система мислення (Латишев, 1988, с. 32).

К. С Бархударов перекладацькі трансформації розрізняє відповідно від формальних ознак та поділяє їх на:

- перестановки,
- додавання,
- заміну,
- опущення (Бархударов, 1975, с. 6).

Проте дослідник підкреслює, що даний розподіл є приблизними і умовним.

Перестановки як вид перекладацьких трансформацій – це зміна порядку, розташування мовних елементів в тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу (Бархударов, 1975, С. 190-231).

Зміною є зміна слів під час перекладу, зміна частини промови, типу синтаксичного зв'язку, і лексичних заміन у вигляді конкретизації, генералізацій, антонімічного перекладу, компенсацій.

Додаванням є застосування під час перекладу додаткових слів, які не мають відповідності в оригіналі.

Опущення як перекладацька трансформація – це видалення того чи іншого слова під час перекладу (Бархударов, 1975, с. 190-231).

Латишев Л.К. виділяє наступні види лінгвістичних трансформацій:

1. Лексико-семантичні заміни, до яких відносять конкретизацію, генералізацію, смисловий розвиток або модуляцію.
2. Антонімічний переклад.
3. Цілісне перетворення (Латышев, 1988, С. 31-32).

Конкретизацією є заміна слів чи словосполучень вихідної мови з ширшим предметно-логічним значенням слова і словосполучення мови, на яку перекладається текст, з вузьким значенням. В результаті даного виду трансформації створюється певна відповідність і початкова лексична одиниця переходить у логічні стосунки включення: даною лексичною одиницею виражається родове поняття, а одиницею мови перекладу - видове поняття, яке до неї входить (Латышев, 1988, С. 31-32).

Конкретизація застосовується у зв'язку з тим, що мова перекладу не має слова з тим самим широким значенням. Родові назви на мові перекладу іноді не можуть використовуватися через розбіжності конотативних компонентів значень (Латышев, 1988, С. 31-32).

Генералізація – це заміна одиниці вихідної мови з вузьким значенням на одиницю мови перекладу з ширшим значенням, а отже це є перетворенням, зворотною конкретизацією. Створена відповідність відображає родове

поняття, до якого включається початкове видове. Використовуючи слово з загальнішим значенням перекладач позбавляється можливості уточнення (наприклад, незрозуміло суботу чи неділю має на увазі автор, говорячи «уікенд»). Проте іноді, даючи назву предметів конкретно, перекладач нічого не говорить про рецептуру перекладу. Надання конкретних назв може бути не релевантним в умовах контексту.

Загальне значення може використовуватися, якщо воно є переважним, або із стилістичних причин.

Модуляцію (компенсацію) І.Я. Рецкер визначив смисловим розвитком, заміною слова або словосполучення вихідної мови одиницею мови перекладу, його значення перекладач логічно виводить зі значення початкової лексичної одиниці.

Частіше за все слова в вихідній мові та мові перекладу пов'язуються причинно-наслідковими зв'язками.

Застосовуючи метод смислового розвитку, перекладач робить ширшими причинно-наслідкові зв'язки, проте логічний зв'язок між ними зберігається.

Антонімічний переклад є лексичною трансформацією, при його використанні заміняється ствердна форма оригінального тексту на негативну форму перекладеного тексту, та навпаки заміняється негативна форма на ствердну форму, внаслідок чого лексична одиниця вихідної мови заміняється на одиницю мови перекладу протилежного значення (Латышев, 1988, С. 31-32).

Латышев Л.К. у своїй роботі зазначив, що застосовувавши антонімічний переклад, часто використовують і інші перекладацькі трансформації, такі як лексичні чи граматичні трансформації (Латышев, 1988, с. 32).

Цілісне перетворення як наступний після антонімічного перекладу вид лінгвістичних трансформацій – це переклад словосполучень, смислових груп чи речень, в ситуації, коли не є можливим відштовхування від словникової відповідності або контекстуального значення окремого слова, проте коли необхідним є усвідомлення смислового значення цілого, яке перекладається, та перефразування цього цілого українською мовою, що, іноді, є далеким від

оригіналу. Саме тоді перекладач застосовує прийом цілісного переосмислення (Латышев, 1988, с. 32).

Латишев Л.К. вважає, що цілісне перетворення – це один з найважчих прийомів перекладацьких трансформацій. Найчастіше він застосовується при перекладі фразеологічних зворотів.

Отже, можна прийти до висновку, що основними перекладацькими трансформаціями за Л.К.Латишевим є:

- прийом конкретизації та генералізації,
- прийом модуляції або смислового розвитку,
- антонімічний переклад,
- прийом цілісного перетворення (Максимов, 2001, с. 55).

В залежності ж від характеру одиниць мови оригіналу перекладацькі трансформації класифікують на:

- синтаксичні,
- стилістичні,
- семантичні,
- морфологічні,
- лексичні,
- граматичні (Латишев, 1981, С. 131-137).

Найбільшою популярністю серед перекладачів, зокрема з арабської мови, користуються лексичні та граматичні перекладацькі трансформації, тому саме вони будуть розглянуті у наступних розділах даної роботи.

1.4.1 Лексичні трансформації. Лексичні трансформації застосовуються при перекладі арабських творів. За допомогою застосування лексичних трансформацій переклад стає інструментом культурного освоєння світу, розширює межі колективної пам'яті суспільства.

Лексичні трансформації допомагають зберігати форму твору, його зміст, структуру і естетичний вплив оригіналу (Виноградов, 2001, с. 234).

Художні тексти перекладаються фахівцями-філологами при врахуванні необхідних у даному випадку мовних особливостей.

Лексичні перекладацькі трансформації допомагають передавати думки оригіналу, які викладаються за допомогою правильної літературної мови.

У філології є «теорія неможливості перекладу», за якої неможливий переклад з однієї мови на іншу через значні розбіжності виразних засобів кожної з цих мов. В даному випадку художні твори перекладаються, проте даний переклад є слабким і недосконало віддзеркалює оригінал, тобто дає про оригінальний текст слабке уявлення (Виноградов, 2001, с. 234).

Існують і інші точки зору перекладачів на це питання. Деякі з них вважають, що в основі діяльності багатьох професійних перекладачів лежить будь-яка розвинена національна мова, яка є достатнім засобом спілкування та повноцінним засобом передачі думок, виражених іншою мовою (Виноградов, 2001, с. 234).

Перекладацька практика говорить про те, що будь-який твір може бути адекватно перекладений іншою мовою зі збереженням всіх його особливостей, які властиві авторові.

Перекладацькі лексичні трансформації – це зміни лексичних елементів мови оригіналу під час здійснення перекладу з метою адекватного перекладу зі збереженням семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик твору із врахуванням мовних норм. Лексичні трансформації використовуються у випадку, коли словникові відповідники слів мови оригіналу не можуть використовуватися у перекладі через їх невідповідність з точки зору їх значення та контексту (Карабан, 2003, с. 45).

Лексичний елемент за правилом перекладається в сукупності контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик, а не окремо, сам по собі, в ізоляції від речення та тексту, в якому він вживається (Федоров, 2002, с. 44).

Для правильно підбору контекстуального відповідника відповідного лексичного елемента і застосовується перекладацька лексична трансформація.

Найчастіше серед видів лексичних перекладацьких трансформацій застосовується конкретизація, внаслідок якої терміни ширшого значення в

оригінальному тексті замінюються термінами вужчого значення (Федоров, 2002, с. 44).

Лексичні трансформації застосовуються у перекладацькій діяльності у випадку, якщо в вихідному тексті є нестандартна мовна одиниця на рівні слова:

- власне ім'я, властиве вихідній мовній культурі й відсутнє в мові, на яку перекладається текст;
- терміни з тієї чи іншої професійної області;
- слова на позначення предметів, явищ та понять, які характерні для культури вихідної мови або для назви предметів третьої культури, або ті, що мають іншу структурно-функціональну впорядкованість у культурі перекладацької мови (Федоров, 2002, с. 44).

Характеризуючи лексичні трансформації, варто вказати, що словниковий склад мови представлений не просто сукупністю слів, а системою, яка допускає різні сполучення слів у контексті, тобто окремі елементи словника пов'язуються певними значеннями і відносинами стилістики. Під час перекладу це дуже відзначається.

Під час використання лексичної трансформації у перекладі перекладачу доводиться робити вибір між кількома варіантами перекладу, що представлені перед ним.

Лексичні трансформації застосовуються у трьох випадках:

1. У словнику мови перекладу не існує словникової відповідності слову у мові оригіналу.
2. Відповідність мовою перекладу є неповною, тільки частково передає значення іноземного слова мови оригіналу.
3. Слову мови оригіналу, яке сааме по собі має різні значення, відповідають різні слова мовою перекладу, які мають різні значення (Основи перекладу, 2005, с. 65).

Лексичні трансформації забезпечують знаковий спосіб перекладу. Вони виражаються не через лаконічність позначень, а через пошук лексичних одиниць.

Лексична трансформація може перетворювати слово на словосполучення, а може приводити до зворотного результату, а кількість сторінок залишати незмінною.

Отже, на підставі проведеного дослідження можна прийти до єдиного визначення перекладацьких лексичних трансформацій як трансформацій, що є змінами лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу для адекватної передачі їх стилістичних, семантичних і прагматичних характеристик, враховуючи мовні норми перекладу та мовні традиції культури мови перекладу.

До основних лексичних перекладацьких трансформацій належать: конкретизація, генералізація, додавання, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови словом іншої частини мови, перестановка слів.

1.4.2 Граматичні трансформації. Л. К. Латишев як провідний дослідник у галузі науки про переклад у своїх працях говорить про те, що кожен перекладач зобов'язаний вміти користуватися видами перекладацьких трансформацій (Латишев, 1986, с. 47).

Переклад з мови оригіналу на мову перекладу неможливо провести без граматичної трансформації, яка проявляється у вигляді перебудови речення, тобто зміни його структури, та у вигляді інших змін – як синтаксичних, так і морфологічних. При граматичних перекладацьких трансформаціях також зустрічаються додавання та опущення одного чи кількох слів (Латишев, 1986, с. 47).

Порівнюючи граматичні категорії різних мов, при перекладі можна віднайти різні явища, такі як:

- 1) відсутність потрібної категорії в мові оригіналу або мові перекладу;
- 2) частковий збіг категорій у цих мовах, який не повністю розкриває зміст;
- 3) повний збіг категорій, повне відображення значень (Латишев, 1986, с. 47).

Таким чином, граматичні трансформації обумовлюються як граматичними, так і лексичними причинами, але, звичайно, провідну роль відіграють граматичні причини, тобто розбіжності в структурах мов.

Л. С. Бархударов виділяє наступні види граматичних трансформацій (Бархударов, 1975, с. 6):

1) перестановка – зміна розташування елементів конкретної мови у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу; до цих елементів відносяться словосполучення, головні речення, підрядні речення, цілі речення,

2) заміна – це спосіб перекладу, за якого граматична одиниця оригінального тексту перетворюється на одиницю мови перекладу, що має інше граматичне значення, є найпопулярнішим; заміні можуть підлягати граматичні одиниці, лексичні одиниці (співвідносно це граматичні та лексичні заміни); до граматичних замін відносяться:

а) заміна форми слова;

б) заміна частини речі;

в) заміна членів речення (перебудова синтаксичної будови речення);

г) синтаксична заміна у складному реченні:

– заміна простого речення складним,

– заміна складного речення простим,

– заміна підрядного речення головним,

– заміна головного речення підрядним та ін.

3) додавання - до перекладу вносяться додаткові слова, відновлюються раніше опущені слова та словосполучення, «умісні слова»;

4) опущення – опущення деяких елементів тексту, яке на практиці зустрічається рідко, це явище протилежне додаванню (Класифікація граматических трансформаций, 2020).

Проаналізувавши класифікацію граматичних трансформацій, надану Л.С.Бархударовим, можна спостерігати деяку схожість між визначенням ним лексичних та граматичних трансформацій.

Дані види у поєднанні одне з одним приймають характер складних, комплексних трансформацій (Бархударов, 1975, с. 6).

Опущення та доповнення часто з'єднуються з іншими видами граматичних трансформацій, частіше за все – із заміною частин мови.

Проаналізувавши перекладацькі трансформації у художніх творах, можна прийти до висновку, що під час перекладу художнього твору застосовуються переважно граматичні трансформації у вигляді:

- заміни активного стану речення на пасивний та навпаки;
 - заміни множини на однину та однини на множину в українському перекладі;
 - заміни часової форми при перекладі на українську мову;
 - заміни стверджувальної форми на заперечну при перекладі;
 - заміни способу дієслова. (дійсний спосіб дієслова в перекладі змінюється на наказовий.
 - заміни частин мови (заміна іменника займенником і навпаки; заміна іменника дієсловом; заміна іменника прикметником і навпаки; заміна прикметникового присудка іменником; заміна дієслова іменником, прислівником, тощо);
 - заміни в перекладі на українську мову іменного присудка на дієслівний;
 - заміни типу синтаксичного зв'язку;
 - заміни складного речення простим при перекладі;
 - переставлення слова та словосполучення у тексті на мові перекладу;
 - переставляється головне й підрядне речення.
 - застосування додавання головних членів речення,
 - додавання другорядні члени речення;
 - пропуску головних членів речення в українському перекладі
- (Бархударов, 1975, с. 6).

На підставі аналізу граматичних трансформацій можна прийти до висновку, що в текстах перекладу найчастіше використовуються такі види граматичних трансформацій, як перестановка слів та словосполучень, заміна

форм слів, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, додавання членів речення, іноді головних (наприклад, підмета) (Бархударов, 1975, с. 6).

Перестановка слів та словосполучень у текстах перекладу зумовлена синтаксичними особливостями мови перекладу.

При перекладі художнього твору найчастіше використовується перестановка головного й підрядного речення.

Рідше використовується перестановка словосполучень, заміна частин мови та двоскладних синтаксичних конструкцій неповними конструкціями, додавання другорядних членів речення та опущення слів.

У процесі аналізу граматичних трансформацій при перекладі художніх творів найчастіше можна знайти такий тип додавання як додавання головних та другорядних членів речення.

В даному випадку у перекладі можна виявити невелику кількість опущень слів та словосполучень, семантично надлишкових елементів у складі синтаксичних конструкцій, випущення яких мотивується мовностилістичними нормами української мови. До граматичних трансформацій опущення належить опущення головних членів речення (Бархударов, 1975, с. 6).

Стосовно інших критеріїв класифікації граматичних трансформацій, варто навести класифікацію А. Д. Швейцера, який поділяє дані трансформації на наступні види (Швейцер, 1973, с. 42):

1) об'єднання речень – спосіб перекладу, за якого синтаксична структура речення в оригінальному тексті перетворюється шляхом об'єднання декількох простих в одне складне речення;

2) членування речення є способом перекладу, за якого синтаксична структура одного складного речення ділиться на дві та більше одиниці шляхом поділу;

3) додавання граматичних елементів – прийменників, займенників в українській мові;

4) опущення граматичних елементів.

На підставі проведеного дослідження можна прийти до єдиного визначення граматичних перекладацьких трансформацій як трансформацій, що полягають у перетворенні структури речення під час перекладу у відповідності до норм мови перекладу (Швейцер, 1973, с. 42).

Граматичні трансформації можуть відбуватися:

1) на синтаксичному рівні (синтаксичні трансформації):

- синтаксичне уподібнення;
- перестановка;
- заміна членів речення;
- перехід від зворотного порядку слів до прямого;
- перетворення активних конструкцій на пасивні та навпаки;
- членування речення;
- об'єднання речень;
- заміна типу синтаксичного зв'язку;
- опущення;
- доповнення;

2) на морфологічному рівні (заміна частини речення):

- перетворення займенника;
- заміна прикметника іменником чи прислівником;
- заміна іменника дієсловом;
- заміна дієслова дієприкметником;
- граматична заміна числа;
- заміна граматичного часу;
- словотворчі трансформації (Класификация граматических трансформаций, 2020, с. 1).

Отже, на підставі проведеного дослідження можна прийти до висновку, що граматичні перекладацькі трансформації – це перебудова речення, зміна його структури.

Найчастіше використовуються у перекладі художніх творів, зокрема арабських, перестановка слів та словосполучень, заміна форм слів, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, додавання членів речення.

Перекладацькі граматичні трансформації у поєднанні з лексичними утворюють комплексні перекладацькі трансформації.

Уміння володіти граматичними перекладацькими трансформаціями є запорукою адекватного, досконалого та зрозумілого перекладу художніх творів.

Висновки до Розділу 1

На підставі дослідження, проведеного у даному розділі, можна прийти до висновку, що переклад – це діяльність, яка відбувається шляхом передачі змісту текстів на одній мові засобами іншої мови. Також перекладом називається результат такої діяльності.

Метою перекладу є досягнення його адекватності. Адекватний переклад ще називають еквівалентним. Адекватним є переклад, що відбувається на необхідному і достатньому рівні для передачі незмінного плану змісту при обов'язковому дотриманні конкретного плану вираження, тобто дотриманні норм мови, на яку перекладається текст.

Завдання перекладача під час досягнення адекватності тексту – використання для перекладу різних перекладацьких трансформацій з метою точнішої передачі інформації під час перекладу, яка міститься у тексті оригіналу, за умови дотримання відповідної норми мови перекладу.

Залежно від характеру одиниць мови оригіналу, тобто початкових операцій, перекладацькі трансформації поділяють на: стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні, граматичні.

Синтаксична трансформація може полягати у заміні однієї синтаксичної конструкції іншою у відношенні до змісту тексту.

Перекладацькі лексичні трансформації – це зміни лексичних елементів мови оригіналу під час здійснення перекладу з метою адекватного перекладу зі збереженням семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик твору із врахуванням мовних норм. Лексичні трансформації використовуються у випадку, коли словникові відповідники слів мови

оригіналу не можуть використовуватися у перекладі через їх невідповідність з точки зору їх значення та контексту.

Переклад з мови оригіналу на мову перекладу неможливо провести без граматичної трансформації, яка проявляється у вигляді перебудови речення, тобто зміни його структури, та у вигляді інших змін – як синтаксичних, так і морфологічних.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРАБСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

2.1 Історія перекладу художнього твору «1001 ніч»

Уперше художній твір «Тисяча і одна ніч» був перекладений А. Галаном французькою мовою. Його переклад художнього твору у дванадцяти томах вийшов у світ у 1703-1713 роках.

Для перекладу був використаний текст збірки твору, датований XV століттям, який вважається найдавнішим рукописом, що дійшов до наших днів. Також перекладач використав матеріали, що були почуті ним під час усного перекладу і матеріали, отримані у письмовому вигляді від сирійського християнина Ханни (Goiten, 1958, С. 301-302).

Існують також і інші згадки про арабську збірку. Наприклад, в одному з документів Бодлеянської бібліотеки (Оксфорд, 1958). Даний документ належить одному єгипетському єврею, який виконував до неї записи у 1152-1162 роках (Goiten, 1958, С. 301-302).

Пізніше у 1364-1442 роках аль-Макризи, єгипетський історик, включив повість Ібі-Санда до своєї праці. Ахмад-аль-Маккарі, відомий алжирський антрополог, також використав даний твір у своїх дослідженнях про мусульманську Іспанію в період Османської імперії (Морозов, 2009, С. 17-18).

У першій половині XIX століття була видана ціла низка видань арабського тексту збірки, створених різним за різними рукописами у країнах Сходу та у Європі.

Перше видання (скорочене) побачило світ у Калькуті у 1814-1818 роках а нараховувало два томи. після цих двох томів у 1835 році було видано булакське видання, у 1839-1842 році – друге калькуттське видання, у 1825-1838 роках видано видання М.Хабихта у Бреславі у восьми томах. Пізніше ці вісім томів були доповнені чотирма томами, виданими Х.Флейшером у 1842-1843 роках.

Всі ці переклади стали ґрунтом для всіх майбутніх перекладів художнього твору «Тисяча і одна ніч» на європейські мови.

Наприклад, на основі першого калькуттського видання був створений у 1824 році дитячий переклад збірки Расмусена, потім були створені німецькі переклади Хабіхта, Вейля і Хенінга, англійські переклади Лайна, Пейна, Бертоне, французький переклад Мардрюса, шацький переклад Єструпа.

Кожен з вищеперерахованих перекладів мав свої недоліки та переваги. Проте особливо неякісним вважають переклад Мардрюса, який на замовлення низьких смаків особисто дописав цілі частини твору, які мали пікантний зміст. В оригіналі даних уривків не було.

Найбільш повним та досконалим вважається переклад німецького вченого Е.Літмана, який був створений у 1921-1928 роках у шести томах. Даний переклад саме тому в подальшому був багато разів перевиданий. Наприклад, італійський вчений Ф.Габріелі видав італійський переклад даного твору у чотирьох томах у 1949 році.

Перший переклад твору «Тисяча і одна ніч» мову російською мовою був виконаний Олексієм Філатовим з французького видання Галана. Твір був виданий у дванадцяти томах протягом 1763-1771 років. Він був багато разів перевиданий (Почти новая версия «Тысячи и одной ночи», 2010).

Пізніше з'явилися й інші переклади російською мовою, зроблені з європейських мов, наприклад, трьохтомний переклад Ю.Допельмаєра, зроблений з видання Галана у 1889-1890 роках, до якого була зроблена дуже цікава передмова, яка була виконана до другого тому твору А.М.Веселовським. Також у 1894 році був створений шеститомний переклад Л.Шелгунової з лейновського видання. У 1902-1903 роках твір був перекладений анонімним перекладачем у чотирьох томах з мардрюсовського видання.

Перший та єдиний переклад на російську мову саме з арабського оригіналу був зроблений М.А.Сальє на основі другого калькуттського видання. Він опублікований під редакцією І.Ю.Крачковського з передмовою, написаною М.Горьким. Переклад оформлений у восьми томах у виданні

«Academia» у 1929-1938 роках. У 1961 році А.Сальє додатково переклав ще сім казок, які у калькутському виданні були відсутні, проте були в унікальному рукописі твору «Тисяча і одна ніч», яка до сьогодні зберігається у приміщенні Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедріна у Санкт-Петербурзі (Goiten, 1958, с. 302).

Також А.Сальє зроблена публікація казки про Алі-Бабу, яка вперше була перекладена американським семітологом Д.-Б. Макдональдом у англійському східнознавчому журналі у 1910 році. Ці казки вийшли у Виданні східної літератури, у збірці під назвою «Халіф на годину» (Мардрус, 2017, с. 498).

У 1972 та 1977 роках видання «Художня література» двічі випускало у світ збірки казок «Тисяча і одна ніч» з передмовою І.М.Фільшинського, а в 1975 році том казок вийшов у Бібліотеці всесвітньої літератури з передмовою Б. Я. Шидфар. В основу даної збірки покладено видання «Тисячі і однієї ночі», доповнене казками і розповідями з восьми томів книги «Халіф на годину» (Мардрус, 2017, с. 510).

При виборі казок критерієм відбору слугувала необхідність зробити збірник «представницьким», тобто зробити так, щоб до нього увійшов найрізноманітніший матеріал в історично-культурному та жанровому відношенні збірки «Тисяча і одна ніч». Це було зроблено з тією метою, щоб до збірки увійшли найвідоміші та найпопулярніші казки індоіранського походження, розповіді, повісті, як були створені в арабській сфері на ґрунті середньовічного Багдаду і пізньосередньовічного Єгипту. Таким чином, до збірки увійшли твори різноманітних жанрів: чарівні казки, розповідки, побутові та любовні новели, анекдоти про історичні персонажі (про халіфів, візирів, поетів, музикантів) (Гальперин, 1958, с. 225).

У казках «Тисяча і одна ніч» приваблює досить різне – занятість змісту, переплетіння фантастичного та реального, яскраві картинки міського життя середньовічного арабського Сходу, дивовижні описи чарівних країн, глибина переживань героїв казок, психологічна виправданість ситуацій, конкретна та чітка мораль. (Горстер, 1900, с. 230).

Неперевершеною є мова повістей «Тисяча і однієї ночі». Вона жива, соковита, образна. Мова героїв казок є чітко індивідуальною, кожен герой має власний стиль та лексику, які властиві тій соціальній сфері, з якої вони походять.

Автором художнього твору «Тисяча і одна ніч» є арабський народ, а не окремий автор або укладач. «Тисяча і одна ніч» у тому вигляді, в якому вона відома на сьогодні, – це збірник казок мові арабською мовою, які обрамлені розповіддю про жорстокого царя Шахрияре, який кожного вечора брав собі нову жінку та щоранку вбивав кожну з них.

Передумови написання та витоки твору «Тисяча і одна ніч» досі не з'ясовані, вони губляться у глибині віків.

Перші письмові свідчення про арабські збірки казок, які обрамлені розповіддю про Шахрияра і Шахразаде, мали назву «Тисяча ночей» або ж «Тисяча одна ніч» та містяться у творах багдадських письменників X століття – історика аль-Масуди і бібліографа ан-Надима. Навіть у ті часи відомості про виникнення книги «Тисяча і одна ніч» вже були смутними та нез'ясованими. Даний твір вважався перекладом персидської збірки казок «Хезар-Єфсане» («Тисяча повістей»), створеного для доньки іранського царя Ардешира- Хуман – у IV столітті (Горстер, 1900, с. 225).

Арабські письменники говорять про існування ще в давні часи книги казок «Тисячі і однієї ночі», що підтверджують наявність уривка з цієї книги, датованого IX століттям (Горстер, 1900, с. 225).

Літературна еволюція збірки продовжувалася до XIV-XV століть.

До збірки включалися все нові і нові казки різних жанрів і різного соціального походження. Про процес створення таких казкових збірок ми можемо говорити з повідомлення ан Надима, який розповідав, що його старший сучасник (Абл-Аллах аль-Джахшиярі) мав намір створити книгу з тисячі казок «арабів, персів, греків та інших народностей» – по одній на ніч, об'ємом кожна по 50 сторінок, проте він помер, встигнувши набрати лише 480 повістей. Матеріали для своєї книги він відбирав від професійних казкарів,

яких викликали з усіх сторін халіфату, а також з письмових джерел (Горстер, 1900, с. 225).

Даний збірник казок не дійшов до нашого часу, інші збірки казок, які носили назву «Тисяча і одна ніч» також до сьогодні не збереглися. Складом ці збірки різнилися між собою, об'єднував їх лише заголовок та казка-рамка.

У процесі створення збірників можна намітити декілька послідовних етапів.

Джерелом матеріалу для збірки казок були професійні народні промовці, розповіді яких, зазвичай, записувалися чітко, дослівно, без змін, без літературної обробки.

Більшість саме таких розповідей на сьогодні зберігається на арабській мові, тобто на мові оригіналу, у Державній Публічній бібліотеці імені Салтикова-Щедрина у Санкт-Петербурзі, найдавніші з них відносяться до XI-XII століть.

Рукописні розповіді після свого створення потрапляли до кіноторговців, які вже піддавали текст літературній обробці. Кожна розповідь на даному етапі розглядалася не як частина збірки, а як окрема і самостійна творча одиниця. Саме тому у перших варіантах збірки не існує розподілу казок на ночі.

Казки розбивалися на ночі на останньому етапі при потраплянні до рук компілятора, який укладав чергову збірку «Тисячі і однієї ночі». Якщо ж матеріали, необхідні для всієї кількості ночей, були відсутні, то компіляр поповнював збірник казками з письмових джерел. Укладач міг позичати з письмових джерел не лише маленькі вірші та анекдоти, а й великі рицарські романи (Горстер, 1900, с. 227).

Останнім компіляром був невідомий, якого назвали вчений шейх, який у XVIII столітті у Єгипті склав найбільш пізній у часі збірник казок «Тисячі і однієї ночі».

Найбільшу літературну обробку отримали казки у Єгипті трьома століттями раніше. Це редакція «Книги тисячі і однієї ночі», датована XIV – XVI століттями, яка носить назву «єгипетської» – єдина, яка збереглася до наших часів, представлена у більшості друкованих видань, майже у всіх

рукописах «Ночей», вона також є матеріалом для вивчення казок Шахразади (Горстер, 1900, с. 227).

Від попередніх, більш ранніх збірок «Книги тисячі і однієї ночі» збереглися лише поодинокі казки, які не входили до єгипетської редакції і представлені в небагатьох рукописах окремих томів «Ночей» або існуючі у вигляді окремих розповідей, які мають розподіл по ночам.

До числа таких казок відносяться: «Аладін та чарівна лампа», «Алі-баба і сорок розбійників» та інші. Слід зазначити, що арабський варіант даних казок був тільки у перекладача Галана, завдяки чому він і став популярним у Європі.

При проведенні дослідження книги «Тисяча і одна ніч» кожна казка підлягає окремому індивідуальному розгляду, оскільки зв'язку між цими казками немає, і вони у межах книги існують окремо одна від одної.

Спроби об'єднати деякі казки у групи за місцем подій у них (Індія, Іран, Багдад) є недостатньо обґрунтованими. Так сталося з казкою, яка прийшла до арабів з Індії через Іран та під час подорожі втратила свої перші риси.

Дуже популярний, крім принципу об'єднання за географічним розташуванням, принцип за часом створення або принцип об'єднання за приналежністю до окремої соціальної сфери (Горстер, 1900, с. 228).

До найдревніших розповідей, які існували вже в перших редакціях IX-X століть відносять ті розповіді, в яких сильніше за всіх проявляється елемент фантастики, діють надзвичайні істоти, які активно вплутуються у справи людей. Такими є казки «Про рибака і духа», «Про коня із чорного дерева» та інші.

За своє довге літературне життя ці казки багато разів піддавалися літературній обробці, про це говорить їх мова, яка претендує на відому вишуканість, а також велика кількість постичних уривків, які були, безперечно, додані до тексту при редакції чи переписці.

Більш пізніше походження має група казок, яка висвітлює життя та побут середньовічного арабського торгового міста. Як вбачається з тексту, події даних казок розгортаються, головним чином, у Єгипті, а саме у його столиці Каїрі. В основі цих казок, переважно, знаходиться чутлива любовна історія,

яка ускладнена різноманітними пригодами. Особи, які є її головними героями, як правило, належать до торгівельної та ремеслової знаті.

За стилем та мовою побутові та любовні казки простіші за фантастичні, вони мають багато віршованих цитат переважно еротичного характеру.

Цікаво, що у міських новелах найбільш сильною та яскравою особистістю є жінка, яка сміливо долає перепони, що ставить перед нею гаремне життя. Чоловік же у цих новелах займає другорядну роль, він обов'язково є простаком, який втомився від розбрату та постійних гулянь.

Друга риса цього виду казок – різко виявлений антагонізм між міщанами і кочовими бедуїнами, які є об'єктом насмішок у «Книзі тисячі і однієї ночі» (Еструп, 1963, с. 1072).

Серед міських новел можна назвати: «Повість про кохаючого і коханого», «Розповідь по три яблука», «Казку про Камар-аз-Замане і жінку ювеліра», а також більшість розповідей, об'єднаних «Казкою про горбуна».

Найбільш пізніми за часом створення є казки плутовського жанру, які були включені до збірки Єгипту за його останньої обробки. Ці розповіді також створені у міському середовищі, проте вони відтворюють життя робітників і бідняків, які перебиваються випадковим заробітком. У даних розповідях відображений протест пригнічених верст населення середньовічного східного міста.

До прикладу можна навести «Розповідь про Ганіма чи Айюбе», де раб, якого господар має намір відпустити на свободу, доводить, посилаючись на книги законів, що він не має права цього робити, так як не навчив раба жодному ремеслу, тобто не дав йому можливості заробляти гроші та прирікає його на голодну смерть.

Для плутовських казок характерною є іронія зображення представників влади та духівництва у непривабливому вигляді. У сюжеті таких повістей – складне шахрайство, яке має за мету не тільки грабіж, а й бажання обманути будь-якого простака.

Прикладами плутовських розповідей є «Повість про Даліла-хитриця і Алі-Зейбака каїрського», в яких описані найнеймовірніші пригоди, «Казка про Ала-ад-дине Абу-щ-Шамате», «Казка про Маруфе-чоботаря».

Розповіді цього типу потрапили до збірки безпосередньо від оповідачів та піддалися незначній літературній обробці. Це можна зрозуміти з їх мови, яка характеризується діалектизмами і розмовними зворотами мови. Тексти розповідей насичені діалогами, динамічними та живими. Складається враження, що ці діалоги підслухані укладачем прямо на торговій площі. У даних розповідях повністю відсутні любовні вірші, оскільки їх читацька аудиторія до таких віршів не схиляється. Плутовські розповіді складають одну з найцінніших частин збірки «Тисячі і однієї ночі».

Проте не тільки казки входять до даної збірки. Вона містить також дуже багато анекдотів, які були запозичені з різних літературних джерел.

Окрім казок також до збірки входять великі твори, наприклад, романи «Повість про царя Омаре ібн ан-Нумане», «Розповідь про Аджибе і Гарибе», «Розповідь про царевича і сім візирів», «Казка про Сіндбада-мореплавця» та інші (Мардрус, 2017, с. 478).

До збірки «Тисяча і одна ніч» потрапили також притчі та повісті, які просякнуті ідеєю мінливості та плинності життя («Повість про мідне місто»), розповіді-питальники (розповідь про мудру дівчину Таваддуд), анекдоти про знамениті мусульманські містики (Мардрус, 2017, с. 478).

Казки, що відносяться до тієї чи іншої групи, народившись у певній соціальній сфері, мали саме у ній найбільше поширення. Про це добре знали компіляри та переписники. Тому у більш пізній редакції «Ночей» була зроблена відповідна помітка: «Розповідачу слід розповідати тому, хто його слухає. Якщо це прості люди, то їм потрібно розповідати повісті з «Тисяча і одна ніч» про простих людей – це повісті з початку книги (наприклад, казки плутовського жанру), а якщо слухачі відносяться до правителів, то їм потрібно розповідати повісті про царів, про битви між витязями, які знаходяться вкінці книги» (Эструп, 1963, с. 8).

Таку ж вказівку можна знайти в тексті «Казки про Сейф-аль-Мулуке», яка потрапила до збірки вже за останніх редакцій. Там говориться про те, що деякий казкар, який знав цю казку тільки один, дає згоду на перепис даної казки, але за дотримання умови: «Не розповідати цю казку на перехресті доріг або за присутності жінок, рабів, рабинь, дурнів чи дітей. Читати її у емірів, візирів, людей-тлумачів Корану» (Эструп, 1963, с. 8).

На Батьківщині казки Шахразаді мали різне відношення у різних верствах населення. Серед простих широких мас людей вони користувалися популярністю за всіх часів. Представники ж мусульманської схоластичної науки, духовенства відносилися до цих творів з неприхованим презирством (Эструп, 1963, с. 8).

Ще з X століття про казки «Тисячі і однієї ночі» говорили як про шкідливий твір, який написаний «примітивно і нудно». Тисячі років потому нічого не змінилося, дослідники, які вважали даний твір шкідливим все одно залишалися. Вони прогнозували читачам «Ночей» всілякі біди та негаразди.

Представники інтелігенції відносяться до «Тисячі і однієї ночі» більш позитивно, вони визнають її історичну, художню та літературну цінність як пам'ятника літератури.

Літературознавці Об'єднаної арабської республіки досі активно вивчають цей твір, проводячи різноманітні дискусії.

Негативне відношення до «Тисячі і однієї ночі» спровокувало негативну долю її друкованих видань. Наукового критичного тексту «Ночей» досі не існує. Перше повне видання збірки, видане в Булаці у 1835 році, було згодом неодноразово передруковано. У булакському тексті мова казок під пером анонімого вченого богослова пройшла багато змін, автор намагався наблизити її до класичних норм, застосовуючи багато літературних змін (Горстер, 1900, с. 42).

Дещо менше обробка помітна у калакуцькому виданні, опублікованому англійським вченим Макнатеном в 1839-1842 роках, хоча і дане видання має єгипетську редакцію (Горстер, 1900, с. 42).

Отже, слід сказати, що саме булакське та калакуцьке видання покладені в основу існуючих перекладів «Тисячі і однієї ночі». Виняток становить тільки неповний переклад Галана, здійснений у XVIII столітті за рукописними джерелами. Переклад Галана, в свою чергу, також став оригіналом для багатьох перекладів на інші мови і більше ста років залишався єдиним джерелом знайомства з арабськими казками «Тисячі і однієї ночі» у Єгипті (Горстер, 1900, с. 43).

Серед інших перекладів варто назвати англійський переклад частини збірки «Тисячі і однієї ночі», який був виконаний на англійську мову прямо з арабського оригіналу Вільямом Леном, який знався на середньовічному Єгипті як ніхто інший. Його переклад – найкращий англійський переклад «Тисячі і однієї ночі» на сьогоднішній день за точністю та добросовісністю, хоча мова його важка (Горстер, 1900, с. 43).

Серед інших англійських перекладів варто назвати переклад Річарда Бертон – мандрівника та етнографа 80-х років минулого століття. У своєму перекладі Р. Бертон підкреслив всі непристойні місця оригіналу, вибрав найрізкіші слова, найгрубіші варіанти, придумував незвичайні поєднання архаїчних та ультрасучасних слів (Горстер, 1900, с. 44).

Тенденції Р. Бертон відображені у його примітках до перекладу. Примітки містять цінні спостереження із побуту, а також антропологічні коментарі, які розшифровували непристойні натяки, вказані у творі.

Р. Бертон наситив свій переклад брудними анекдотами та подробицями, які були цікавими для тогочасних сумуючих від відсутності роботи європейських резидентів у арабських країнах.

Підкреслюються розкуті риси арабського оригіналу і у французькому шеститомному перекладі «Тисячі і однієї ночі», який закінчив у XX столітті Ж.Мардрюс.

Говорячи про німецькі переклади, можна сказати, що найновішим і найкращим німецьким перекладом є переклад відомого семітолога Е.Лігмана, який було видано у 20х роках нашого століття.

Щодо перекладів «Тисячі і однієї ночі» у Росії варто сказати, що до Великої Жовтневої Революції російських перекладів безпосередньо з арабської мови не існувало, переклади ж з Галана почали існувати ще з XVIII століття, це наприклад: переклад Ю.Допельмайера кінця XIX століття.

Дещо пізніше був надрукований переклад Л.Шелгунової, виконаний зі скороченнями з англійського видання «Лена». Через шість років після цього видання з'явився анонімний переклад з видання Мардрюса – він є найповнішим з існуючих на той час.

Знаменита збірка «Золоті луги» Абу-ль Хасана аль-Масуди стала доступною російському читачу завдяки перекладу Д.В.Микульського у 2002 році під назвою «Золоті копії і розсипи самоцвітів» (Микульский, 2006, С. 14-38).

У 1929-1938 роках опублікований восьми-тонний російський переклад «Тисячі і однієї ночі» безпосередньо з арабської, виконаний А.Сальє під редакцією академіка І.Ю.Крачковського за калькуцьким виданням (Балахтар, 2011).

Метою перекладача було збереження в перекладі близькості до арабського оригіналу як у відношенні змісту, так і у відношенні стилю. Тільки, коли точна передача оригіналу є несумісною з нормами російської літературної мови, від даного принципу доводилося відходити. Наприклад, при перекладі віршів неможливо зберегти обов'язкову за правилами арабського віршотвору риму, яка повинна бути єдиною у всьому вірші, передаватися мають тільки зовнішня структура вірша та ритм (Балахтар, 2011, с. 1).

Перекладач призначав ці казки виключно для дорослих та намагався показати російському читачу «Тисячі і однієї ночі» ці казки такими, якими вони є, передаючи навіть непристойні місця оригіналу (Балахтар, 2011, с. 1).

У арабських казках, яку і фольклорі, речі називаються своїми іменами. А всі непристойності мають переважно характер грубого жарту, а не непристойності порнографічного змісту (Балахтар, 2011, с. 2).

Отже, можна прийти до висновку, що особливістю перекладу арабських художніх творів є те, що перекладу підлягали в основному твори, призначені для простого читача, часто з сатиричним та іронічним характером. Популярністю користувалися також арабські художні твори любовного характеру. Перекладами арабських художніх творів займалися перекладачі більшості країн світу.

2.2 Особливості перекладу художнього тексту

До перекладу художніх творів перед перекладачем ставляться наступні вимоги:

1. Точність – переклад не повинен втратити жодної думки, переданої автором через художній твір. Для цього зберігаються основні положення, нюанси, відтінки висловів твору. Піклуючись щодо повноти передачі висловів твору, перекладач не має додавати нічого від себе, не має доповнювати і пояснювати вислови автора, адже це може спотворити оригінальний текст.

2. Стислість – переклад не має бути багатослівним, а думки мають бути стислі і лаконічні.

3. Ясність – мова перекладу має бути лаконічною і стислою, не має негативно впливати на ясність викладу думки, легкість розуміння цієї думки. Для цього необхідним є уникнення складних і двозначних оборотів, якими ускладнюються сприйняття. Думки виражаються простою і зрозумілою мовою.

4. Літературність – переклад має відповідати загальноновизнаним нормам літературної мови. Фрази мають звучати природно і жваво, не зберігати слідів чужих синтаксичних конструкцій тексту-оригіналу [61, с. 608].

Художній стиль не є достатньо вивченим на сьогоднішній день. Він є самим рухливим, розвивається творчо з усіх стилів мови. Художній стиль постійно рухається до нового та не має перепон на своєму шляху, даний стиль не відає раніше невідомого. Саме новизна і незвичність вираження змісту

тексту є умовою успішної комунікації в межах одного функціонального стилю (Арнольд, 1986, с. 86).

У художніх текстах порушується досить обмежене коло тем, а саме: життя людини, внутрішній світ людини. Не зважаючи на це, для їх розкриття використовуються необмежено різноманітні засоби. Тому перекладач художнього твору не повинен зливатися у своїй майстерності з колегами, він має виділятися, шукати щось нове, привертати увагу до читачів. Однією з яскравих рис художніх текстів є активне використання тропів і фігур мови. Цю рису художніх текстів помічено ще в давнину. До сьогодення використовується термінологія естетиків Античності, коли називаються ті чи інші художні прийоми (Арнольд, 1986, с. 86).

Критерії репрезентативності перекладу художніх текстів помітно зростають. Перекладач на сьогодні має задовольняти більшу кількість вимог з метою створення адекватного тексту, більш повніше представляти текст оригіналу в іншомовній культурі. Серед критеріїв репрезентативності можна назвати збереження більшої кількості стежок мови та фігур мови як важливої складової художньої стилістики твору. Переклад не повинен втрачати відтінок епохи, в якій створювався оригінал мови (Карабан, 2003, с. 67).

Перекладач зобов'язаний володіти не тільки знаннями, а й особливою майстерністю. Письменник часто грає словами, і цю гру буває непросто відтворити. Особливо тяжким для перекладача є передача мовного образу персонажа. Наприклад, важко передати розмовну мову старомодного джентльмена або навіженої дівчини, якщо вони говорять українською. Якщо ж необхідно перекласти мову ірландського селянина українською або одеський жаргон англійською мовою, то тут вже виникають складнощі. В цьому випадку неминучі втрати, і приглушається, а іноді й втрачається, мовне забарвлення тексту.

Тому саме фольклорні, діалектні та жаргонні елементи мови визнаються у лінгвістиці неперекладними.

Інші труднощі з'являються, коли мова оригіналу і мова перекладу належать до різних культур.

Розрізняють також літературні традиції, такі як: європейцеві здається безглуздом порівняння красивої жінки з верблюдицею, а для арабської поезії дане порівняння досить поширене у випадках, коли необхідно зробити жінці комплімент. Саме різні культури створюють складнощі при перекладі, більші, ніж різні мови (Карабан, 2003, с. 67).

Збіг синтаксичних засобів у двох різних мовах зустрічається вкрай рідко, найчастіше при дослівному перекладі виникають порушення синтаксичних норм української мови. В даному випадку існує розбіжність між змістом і формою: думка автора є ясною, але форма її вираження чужа українській мові. У дослівному вигляді точний переклад не кожного разу відтворює емоційний ефект оригінального твору. Дослівна точність і художність постійно протидіють між собою.

Переклад опирається на мовний матеріал, за межами перекладу слів і словосполучень художній переклад не існує, процес перекладу також спирається на знання перекладачем законів вихідної мови і мови перекладу і на розумінні закономірності співвідношення їх між собою. Для оригіналу та для перекладу обов'язкове дотримання мовних законів. Тобто художній переклад не є вишукуванням тільки мовних співвідношень (Мирам, 2002, С. 76-80).

Труднощі при перекладі також виникають через поєднання у одному тексті різних функціональних стилів та жанрів, великої кількості неологізмів та термінів. Тому в цьому випадку засоби перекладу, які зберігають зміст оригіналу незмінним, є більш популярними, адже вони змінюють лише лексичні форми вираження тексту (Федоров, 2002, с. 95).

Переклад арабських художніх творів на українську мову називається українською арабістикою.

На сьогодні художній переклад з арабської на українську мову знаходиться на периферії перекладознавства, не виходячи на перший план у порівнянні з військовим, технічним перекладом ділових паперів.

Результат художнього перекладу – це не лише публікації творів арабських поетів та прозаїків. Перекладений матеріал необхідний для лінгво-

поетичних та лінгво-прозаїчних досліджень при залученні сучасного апарату літературознавства та мовознавства.

Багато перекладачів при перекладі арабського художнього твору огортають художній переклад ореолом «поетичного натхнення», творчого процесу. Серед перекладачів панує думка про те, що теоретичні аспекти перекладу виділяються тільки для прикладних галузей. Це твердження не підлягає спростуванню. Варто лише зазначити, що перекладач у будь-якій галузі перекладознавства з початку роботи над перекладом художнього тексту повинен ознайомитися з загальними «інструментами» перекладу (Левицкая, 1971, с. 63).

Працюючи з текстом на арабській мові, перекладач повинен вдосконалювати наступні навички:

- однаково високо володіти двома мовами – арабською та українською;
- бути обізнаним з культурологічним аспектом життя в арабських країнах та в Україні, бути ознайомленим з їх історією та сьогоdnішнім життям;
- знати та розуміти стилістичні особливості арабської та української мови, мати навички застосування різних стилістичних засобів під час перекладу;
- вміти досліджувати біографію автора при перекладі художнього тексту, що, зазвичай, полегшує сприйняття твору та розуміння світогляду автора.

Теоретичний апарат перекладознавця розроблявся мовознавцями на основі художніх матеріалів авторів Західної Європи. Перекладених творів з мов східних країн порівняно досить мало, тому говорити про теоретичний апарат перекладу в цій галузі досі важко. Тому при аналізі теоретики перекладознавства зі східних мов потрібно спиратися на традиції перекладознавства західних мов.

Арабсько-український переклад з'явився у першій половині ХХ століття, його появу пов'язують з роботами Агатангела Кримського. Зі смертю перекладача у 1941 році арабсько-українська перекладацька діяльність

занепала та знайшла своє відродження лише вкінці ХХ століття. На сьогодні можна сміливо говорити про існування в українському перекладознавстві арабсько-українського перекладу. До сьогоднішніх днів найбільшою популярністю користується український переклад арабського художнього твору «Тисяча і одна ніч». Проте говорити про повністю сформовані традиції арабсько-українського перекладу на сьогодні ще зарано.

В арабсько-українському перекладі, окрім лексичних, широко використовуються граматичні трансформації. Ці обидва види перекладацьких трансформацій у даному виді перекладу є рівноцінними. Часто перекладач використовує обидва види трансформацій у перекладі арабського речення або навіть словосполучення. Тому доречним є поняття комплексних трансформацій (Волченко, 2015, с. 252).

Саме з цієї причини виникають труднощі у підборі прикладів при аналізі кожного виду перекладацької трансформації на прикладі конкретного художнього твору. В даному випадку у межах моєї роботи будуть досліджені граматичні перекладацькі трансформації на прикладі художнього твору «Тисяча і одна ніч», а також комплексні трансформації, які поєднують граматичні з лексичними.

Висновки до Розділу 2

На підставі дослідження, проведеного у даному розділі, мною зроблений висновок про те, що художній твір «Тисяча і одна ніч» був вперше перекладений А. Галаном французькою мовою. Існують також і інші згадки про арабську збірку. Наприклад, в одному з документів Бодлеянської бібліотеки (Оксфорд, 1958 рік). Даний документ належить одному єгипетському єврею, який виконував до неї записи у 1152-1162 роках.

Оповідання «Тисяча і одна ніч» приваблюють занятістю змісту, переплетінням фантастичного та реального, яскравими картинками міського життя середньовічного арабського Сходу, дивовижними описами чарівних

країн, глибиною переживань героїв казок, психологічною виправданістю ситуацій.

Мова повістей «Тисяча і однієї ночі жива, соковита, образна. Мова героїв казок є чітко індивідуальною, кожен герой має власний стиль та лексику, які властиві тій соціальній сфері, з якої вони походять.

Автором художнього твору «Тисяча і одна ніч» є арабський народ, а не окремий автор або укладач.

До перекладу художніх творів перед перекладачем ставляться наступні вимоги: точність, стислість, ясність, літературність.

Художній стиль постійно рухається до нового та не має перепон на своєму шляху, даний стиль не відає раніше невідомого.

Серед критеріїв репрезентативності художніх творів можна назвати збереження більшої кількості стежок мови та фігур мови як важливої складової художньої стилістики твору. Переклад не повинен втрачати відтінок епохи, в якій створювався оригінал мови.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ «1001 НІЧ»

3.1 Лексичні трансформації, застосовані перекладачами при перекладі твору «1001 ніч»

Сутність лексичних трансформацій полягає у заміні окремих лексичних одиниць вихідної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їхніми словниковими еквівалентами.

Вміння здійснювати лексичні трансформації належить до беззаперечних вмінь перекладача, а тому вміння правильно визначати та правильно застосовувати лексичні трансформації потребує детального аналізу та дослідження.

Застосування лексичних трансформацій у перекладі спрямоване на адекватну передачу змісту оригіналу і врахування норм мови перекладу (Карабан, 2004, с. 300).

У межах даної роботи варто розглянути лексичні трансформації, що були застосовані під час перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» з арабської на українську мову:

1. Конкретизація значення слова. Дана лексична трансформація полягає у тому, що лексичний елемент у реченні перекладається не сам по собі, окремо від речення, а разом з його концептуальними зв'язками та функціональними характеристиками (Финкельберг, 1986, с. 23).

Для досягнення адекватного перекладу перекладач врахував всі значення слова. Знаючи словникові відповідники слова, перекладач добирає контекстуальні відповідники слова, які у словнику не фіксуються.

Для цього і використовується лексична трансформація конкретизації значення як спосіб вибору контекстуального відповідника слова. В результаті застосування даного виду лексичної трансформації слово ширшого значення в тексті-оригіналі замінюється словом вузького значення у тексті перекладу.

Для прикладу, у казках «Тисячі і однієї ночі» використовується дієслово حَزَكَ (за арабсько-українським словником) «ворушитися, рухатися, ходити, проявляти активність». Його масдар (віддієслівний іменник) تحريك означає рух, ворухіння, ходіння.

Використання даного масдара у тексті казок є яскравим прикладом виразного впливу контексту на значення слів. В даній ситуації контекст, яким поєднується конкретне слово з конкретною ситуацією, збагачує та пояснює його значення.

У тлумачному словнику слово تحريك означає рух взагалі. Дане слово може мати дві додаткові ознаки: початок дії або тривалість (множинність) дії. З цього можна зробити висновок, що, чим менше денотативних ознак міститься в семантичній структурі конкретного слова, тим ширшою є його сполучуваність у реченні (Финкельберг, 1986, с. 24).

Так, у тексті казок «Тисяча і одна ніч» дієслово تحريك поєднується з різними іменниками та займенниками, наприклад (Рибалкін, 2011, с. 576):

1. З іменниками «руйнівниця насолоди» مدمر اللذة у «Типовій кінцівці» «1001 ночі»:

عاشوا أسعد وأطيب حياة ، حتى تحريك مدمر اللذة وطلاق الجمعية
(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 921).

І жили вони найблаженнішим та найприємнішим життям, доки не прийшла до них Руйнівниця насолоди і Розлучниця зборів» (Рибалкін, 2011, с. 576).

2. З іменником «сад» حديقة, «навіс» ظلّة в «Розповіді про двох візирів та Аніс аль-Джаліс» (ночі 34-38):

تحريك الحديقة ورأوا الحديقة ، ويا لهامن حديقة!
«...Вони увійшли до саду і побачили сад, та який ще сад
«Сад тисячі і однієї ночі»

І ворота його були зі зводами, точно портик, і були покриті лозами, а виноград там був різних кольорів – червоний, як яхонт, і чорний, як збен (Рибалкін, 2011, с. 576).

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 921) تحريك تحت ظلّة

І вони увійшли під навіс

І знайшли там плоди, які росли купами та окремо, і на гілках дерев, які співали наспіви...»

Інший зміст («втікати») надається дієслову حَرَكَ у «Розповіді про Маруфе-чоботаря (ніч 989-1001):

ماسيحدث سيحدث من المقدر لا تتحرك

(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, с. 910)

«Що буде, то буде, і від того, що призначено долею, не втечеш»

Широка сполучуваність дієслова تحريك призводить до того, що з його допомогою здійснюється опис значної кількості конкретних ситуацій, для опису яких українською мовою необхідно виокремити більшу кількість додаткових смислових ознак, ніж є у значенні одного арабського слова تحريك.

Тому під час перекладу казок «Тисяча і одна ніч» з арабської мови на українську у перекладача виникла потреба уточнити характер руху, застосувавши лексичну трансформацію конкретизації слова, якому надається декілька значень «увійти», «втікати», «йти».

Варто зазначити, що лексична трансформація конкретизації слова застосовується тоді, коли необхідно перекласти слово з широким, тобто досить нечітким значенням. Зазвичай, після такого дієслова слідує масдар. Кількість масдарів, які поєднуються з цим дієсловом, фактично необмежена (Финкельберг, 1986, с. 56).

Обираючи конкретну лексичну одиницю при перекладі дієслова з широким змістом, перекладач керується низкою чинників:

1) значення дієслова конкретизується значенням слів контексту, тобто слів, з яким дієслово поєднується. Наприклад, дієслово حَرَكَ «рух» та іменник «сад» حديقة поєднуючись утворюють словосполучення «увійти до саду» في الحديق, дієслово حَرَكَ «рухатися» та іменник «навіс» ظلة при перекладі утворюють дієслово «увійти під навіс» - «تحريك تحت ظلة»;

2) у випадку, коли підмет – це слово на позначення інактивного діяча, то дієслово перекладається з відтінком потенційної модальності як «може», наприклад дієслово «рухатися, проявляти активність у напрямку» تحريك та

іменник «обіцянка» وعد поєднуються при перекладі, надаючи дієслову потенційної модальності: «Обіцянка може радувати вухо...» (لإرضاء تحريك وعد) (الأذن) (Рибалкін, 2011, с. 576).

2. Генералізація значення слова – вид лексичної перекладацької трансформації, за якого здійснюється перехід від видового поняття до родового (Мильяр-Белоручев, 1996, с. 189).

Тобто за даного виду трансформації при перекладі лексичного елемента перекладений відповідник утворюється за рахунок не тільки звуження значення слова, а й за рахунок його розширення. Внаслідок цього процесу слово з вузьким значенням замінюється перекладачем на слово з ширшим значенням.

Наприклад, дієслово «слухати» استمع у словнику тлумачать по-різному, як: 1) використовувати орган слуху для сприйняття інформації; 2) слухатися, сприймати.

У «Розповіді про Ширин та рибака» з «Тисячі і однієї ночі» дієслово «слухати» перекладено як «слідувати»:

لا ينبغي لأحد أن يستمع إلى رأي المرأة - ومن استمع لرأيها يخسر درهمين آخرين بالدرهم).

Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 921)

«Не повинен ніхто слідувати думці жінки. – Хто послухається її думки, втратить з кожним своїм дірхемом ще два дірхеми» (Рибалкін, 2011, с. 576).

У «Казці про Хасана басрійського» слово «слухати» перекладено як «прислухатися»:

يعشق لا تستمع كلمات خالية من الحب

(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 921)

«Закоханий не прислуховується до слів вільного від кохання» (Рибалкін, 2011, с. 576).

Тобто словникове значення слова досить рідко використовується у перекладеному тексті, частіше дієслово виконує роль граматичного значення часу та семантичного сенсу буття (Финкельберг, 1986, с. 56).

Розширюючи власне значення, дієслово набуває класу допоміжного і отримує здатність поєднання з багатьма іменниками.

Перекладацька лексична трансформація генералізації часто існує поряд з трансформацією додавання слова.

3. Додавання слова – використовується як трансформація у перекладі, хоча давно відомий факт, що перекладач не має права додавати до перекладеного тексту того, чого не було в оригіналі. Всі смислові зміни, за правилами, мають робитися перекладачем за межами перекладу (у вигляді коментарів, пояснень).

Перекладацька трансформація додавання слів полягає у тому, що до перекладу вводяться лексичні елементи, які відсутні в оригінальному тексті, з метою правильної передачі смислу оригінального речення, яке перекладається, або ж з метою дотримання мовних норм, які властиві для мовної культури мови перекладу (Карабан, 2004, с. 309).

Наприклад, у «Розповіді про носія та трьох дівчат» з «1001 ночі» існує фраза:

حافظ على السر ، لا تتق بأحد من يثق يحطمها

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 920)

«Бережи свою таємницю, нікому її не довіряй. Той, хто довірив таємницю, тим самим губить її», яка в оригіналі звучить як «Бережи таємницю, нікому її не довіряй. Той, хто довірив – губить її» (Рибалкін, 2011, с. 578).

У «Казці про Абу Кіре і Абу Міре» речення:

يعد الحمام من أفضل الحمامات في العالم

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan, 2004, p. 921)

«Хаммам – одне з кращих благ у світі» в оригіналі звучить як «Хаммам – одне з кращого у світі» (Рибалкін, 2011, с. 578).

4. Вилучення слова. Так само як додавати, так і вилучати зі змісту тексту перекладач не має права нічого, що було додано автором. Вилученню підлягають лише ті елементи смислу, які в оригіналі повторюються за мовними нормами мови оригіналу, або ж якщо передача цих елементів змісту суперечить мовним нормам мови перекладу (Карабан, 2004, с. 309).

Наприклад, у «Розповіді про лисицю та вовка» з «1001 ночі» речення:

الحذر هو نصف المهارة (Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 920)

«Обережність – половина спритності» в оригіналі звучить як «Обережність є половиною від спритності» (Рибалкін, 2011, с. 578).

واحدة لحب بدون نقود لا يساوي حبة

(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 920)

«Любов без грошей не вартує і зернини» – в оригіналі «Любов без грошей не варта і однієї зернини» (Толкін, 2003, с. 432)

الحياة المحلية هي منزل الشخص الذي ليس لديه منزل

(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

«Сьогоднішнє життя – дім того, в кого немає дому» – в оригіналі «Сьогоднішнє життя є домом для тієї людини, яка дому не має» (Мадрус, 2017, с. 478).

Головне правило, яке використовується при даному перекладі, це збереження обсягу оригінальної інформації та її змісту.

5. Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови – є найпоширенішим видом перекладацької трансформації. При перекладі заміні піддаються граматичні одиниці (форма слова, частина мови, член речення, тип синтаксичного зв'язку тощо) та лексичні одиниці.

Слово однієї частини мови замінюється на слово іншої частини мови за допомогою різних лексичних та граматичних особливостей мови оригіналу і мови перекладу та відмінностей у мовних нормах.

У даному випадку іменник при перекладі замінюється на прикметник, прикметник замінюється на дієслово. Найчастіше заміні підлягають іменники, дієслова, прислівники (Карабан, 2004, с. 312).

Можна навести для прикладу уривок з «Розповіді про царя Шахрияре та його брата»:

وكان لوزير الملك ابنتان اكبرهم شهرزاده واصغرهم دنيازاده

(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

«А у царського візиря було дві доньки: старша – на ім'я Шахразада, і молодша – на ім'я Дуньязада», який в оригіналі звучить як «А у візиря царя

було дві доньки: старша – Шахразада, і молодша – Дуньязада» (Рибалкін, 2011, с. 550).

Лексична трансформація заміни слова використовується тоді, коли зберігаючи частину мовної характеристики слова, яке перекладається, можна порушити граматичні норми, властиві для мови перекладу та норм слововживання (Карабан, 2004, с. 313).

б. Перестановка слова, яку ще називають пермутацією (Карабан, 2004, с. 313), є таким видом лексичної перекладацької трансформації, за якого змінюється розташування мовних елементів у тексті на мові перекладу у порівнянні з оригінальним текстом.

Перестановці при перекладі з арабської на українську мову піддаються слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення у структурі тексту.

Найпоширенішим випадком при перекладі є зміна порядку слів у словосполученні та слів у структурі речення.

Для використання перестановки перекладач користується низкою причин. Однією з них є різниця в побудові речення в українській мові та арабській мові. У арабському тексті прийнятий прямий порядок слів арабського дієслівного речення: присудок-підмет.-обставина місця-обставина часу. Для українського ж тексту аналогічного характеру характерним є наступний порядок: обставина часу – обставина місця – присудок – підмет (Финкельберг, 1986, с. 15).

Для прикладу можна навести прислів'я з розповіді «Халіф на годину, або Розповідь про Абу-ль-Хасана-кутилу»:

مثل هذه المعجزات لا تحدث من المساء إلى الصباح

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

Літературний переклад: «Від вечора до ранку таких чудес не буває!»
(Букв.: «Чудес таких не буває від вечора до ранку!») (Брояка та Рибалкін, 1991, с. 512).

Даний приклад є типовою трансформацією, зумовленою синтаксичними особливостями мови перекладу.

Застосування перестановки як виду перекладацької трансформації для перекладу з арабської на українську мову зустрічається досить часто та одночасно супроводжується іншими видами трансформацій.

7. Транскрипція та транслітерація – при перекладі арабських текстів має вузьке застосування, коли необхідно перекласти мовні реалії та власні назви, імена, які не мають загальноприйнятих відповідників в українській мові.

Наприклад, з розповіді «Халіф на годину, чи Розповідь про Абу-ль-Хасана-кутилу» уривок перекладено наступним чином:

.Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921) هارون الرشيد
Харун ар-Рашид (Рибалкін, 2011, с. 574).

.Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 940 بغداد
«Багдад» (Рибалкін, 2011, с. 520).

«...Харун ар-Рашид (внаслідок свого великого правосуддя та любові до справедливості постійно ходив таємно по місту і розвідував про положення підданих, а на початку кожного місяця він також ходив, переодягнений, щоб подивитися, як поведуть себе правителі і як вони за межами Багдаду вчиняють з народом у відношенні справедливості, образ та правосуддя» (Рибалкін, 2011, с. 574).

У даному випадку транслітеровано «Багдад» - місто у Іраку, розташоване на річці Тигр, відоме своїми друкарнями, - може бути відоме не всім читачам і зафіксований офіційно варіант перекладу знайти не вдалося, тому транслітерація є необхідною.

Коли автор сам усвідомлює, що назви міст, гір, рік, які він використовує творі, невідомі публіці взагалі, він бере їх у лапки.

8. Калькулювання – не завжди є оптимальним методом лексичних перекладацьких трансформацій, саме тому існує безліч способів перекладу арабських художніх творів, які досліджуються у даній роботі. Цей метод полягає у дослівному перекладі тексту, якщо він не суперечить граматичним і стилістичним нормам української мови. В даному випадку він є виправданим.

Наприклад, з прислів'я з «Тисяча і одна ніч»

اضرب على الطيلة و مزمار القربة في أنيوبه الخاص

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

«Бий у свій барабан і дуди у свою власну дудку» перекладено за допомогою калькулювання (Толкін, 2003, с. 450)

Так само як і Вигук з Корану (2:151), використаний як кліше у «Тисячі і одній ночі»

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921) إنا لله وإنا إليه راجعون!

«Воістину, ми належимо Аллаху і до нього повертаємося!» та уривок з «Розповіді про Мустафу-чоботаря» (ночі 989-1001) (Мардус, 2017, с. 546)

). (Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921) النبيذ خائن

«Вино – зрадник...» (Мардус, 2017, с. 546).

Із вище зазначеного можна говорити про застосування граматичної трансформації «транспозиції», але з точки зору лексичних трансформацій даний переклад називається «калькуванням».

9. Смісловий розвиток (модуляція) широко застосовується у перекладі окремих творів художньої літератури. Модуляції при перекладі підлягають як окремі лексичні одиниці, так і цілі синтаксичні конструкції. Найбільше модуляції піддаються фразеологічні звороти. Перекладаючи арабський фразеологічний зворот, перекладач, зазвичай, застосовує український фразеологічний зворот з аналогічним значенням. Для цього при перекладі використовують фразеологічні словники.

Характеризуючи метод модуляції, варто зазначити, що знайомство з надбаннями української літератури та фольклору є необхідними умовами успішного використання цієї техніки (Ефремов, 1974, с. 191).

При використанні методу смислового розвитку, перекладачу важливо не надто далеко відходити від оригіналу, підбираючи варіативний відповідник, адже до сьогодні існує суперечка серед перекладачів щодо важливості дослівного або адекватного перекладу, які пізніше отримали назву адекватного. В давнину багато перекладачів були страчені за їх бажання перекласти текст оптимально (Ефремов, 1974, с. 191).

У ХХІ столітті найоптимальнішим перекладом вважався тільки адекватний переклад. Ми також є прихильниками даної точки зору, адже

головне завдання перекладача – з максимальною точністю передати зміст тексту у випадку, якщо неможливо зберегти оригінальний колорит його форми через відсутність аналогічної конструкції в українській мові.

Якщо в оригінальному тексті є слова-реалії, зміст яких незрозумілий для читача, їх значення пояснюється у коментарі способом «транскрипції та транслітерації» (Ефремов, 1974, с. 192).

Отже, на підставі аналізу лексичних трансформацій, зроблених при перекладі художнього твору «Тисяча і одна ніч» з арабської на українську мову, можна зробити висновки, що головні труднощі при перекладі та весь процес перекладу в даному випадку зумовлені відмінностями у структурах арабської та української мови і їх мовних правилах, які приймають участь у цьому процесі. Саме тому застосовуються лексичні трансформації для надання даному перекладу адекватності. Сутність лексичних трансформацій полягає у заміні лексичних одиниць мови оригіналу на лексичні одиниці мови перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами.

На матеріалі художнього твору «Тисяча і одна ніч» нами було виділено декілька видів лексичних трансформацій, які були застосовані під час перекладу цього твору з арабської на українську мову, а саме:

- конкретизація значення слова;
- генералізація значення слова;
- додавання слова;
- вилучення слова;
- заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови;
- перестановка слова,
- транскрипція та транслітерація;
- калькування;
- конкретизація;
- узагальнення;
- смисловий розвиток (модуляція) (Остапенко, 2013, с. 87).

Оскільки лексичні трансформації у перекладі дуже тісно пов'язані з граматичними, то у своїй роботі вважаємо за необхідне провести аналіз граматичних трансформацій, застосованих при перекладі з арабської мови.

3.2 Граматичні трансформації, застосовані при перекладі твору «1001 ніч»

Під час перекладу оповідань «1001 ніч» з арабської на українську мову були використані наступні граматичні трансформації:

1. Синтаксичне уподібнення – не є поширеним способом трансформації, використовується надто рідко (Левицкая, 1971, с. 63). Значення даного терміна варто пояснити на прикладі.

انكسر رمحها من الغارة الأولى

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, с. 921)

«З першого набігу зламався її спис» (прислів'я з «Казки про рибака») в оригіналі звучить як «З набігу першого зламався спис її». (Рибалкін, 2011, с. 530).

У даному випадку, оскільки в українській мові стилістичні займенники ставляться перед іменником, а в арабській мові за мовними правилами займенники йдуть після іменники, перебудована синтаксична структура речення у вигляді перестановки слів без зміни смислу та обсягу речення.

2. Перестановка (транспозиція) є більш поширеним методом граматичної трансформації у перекладі з арабської мови. Його використання також обумовлюється різними особливостями синтаксису арабської та української (Остапенко, 2013, с. 65).

الأفضل أن يضطهد السلطان مائة عام من قمع رعايا بعضهم البعض لمدة عام على الأقل

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

«Утискає краще султан сто років, ніж піддані одне одного один рік» («Розповідь про стару та паломника») на українську мову було перекладено як «Краще утиск від султана на сто років, ніж утиск підданими одне одного хоч на один рік» (Рибалкін, 2011, с. 550).

إنه يحفظ الحقيقة كسفينة وحد الصالحين لذا كن صادقاً

. (Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

«Рятує правдивість як корабель та межа праведних, тож будь правдивим», «Розповідь про Абдаллаха чи Фадиля») перекладено як «Будь правдивим, бо правдивість – корабель спасіння та межа праведних» (Мардрус, 2017, с 430)

У даному дослівному тексті речення має зміст, але конструкція його загалом надто громіздка. В українському перекладі вона дещо спрощена шляхом перестановки.

Багато арабських конструкцій при перекладі на українську вимагають зміни порядку слів. Наприклад, в художньому творі «Тисяча і одна ніч» за арабською літературною традицією речення починається з дієслова, що є неприйнятним для української мови. Якщо в українській мові, перекладаючи з арабської, речення починати з дієслова, то це буде нагадувати давньоруські билини або твір героїчного епосу (Корунець, 2001, с. 54).

Перестановці піддаються також підрядні означальні речення, що вводяться словосполученнями.

ليس كل جسد خالي من الحسد الظلم في القلب يظهر القوة ويخفي الضعف

.(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921)

Букв.: «Проявляє сила, а ховає слабкість. Не вільне будь-яке тіло від заздрощів: несправедливість у серці» («Повість про візира царя Юнона») перекладено на українську мову як: літер.: «Будь-яке тіло не вільне від заздрощів у серці; сила їх проявляє, а слабкість ховає», так як незрозуміло, якого саме слова стосується фраза «проявляє сила, а ховає слабкість», то в реченні було зроблено перестановку. Підрядне означальне речення у даному випадку стосується слова «заздрощі», а оригінальне речення не відображає цих смислових зв'язків.

На нашу думку, у випадку дискусійності варіанту перекладу, перекладач має повне право використати перестановку для передачі стилістичного колориту мови оригіналу. Вважаємо, що в деяких ситуаціях перекладач дозволяє собі свідомо відходити від мовних норм мови перекладу. Проте варто

не захоплюватися такими методами, тому що переклад в будь-якому випадку повинен звучати адекватно. Випадки відходу від мовних норм української мови є відокремленими та обов'язково обумовленими поважними причинами. Наприклад, це ситуації, коли у вірші автор за допомогою порушення граматичних та стилістичних норм намагається підсилити стилістичне забарвлення вірша або підкреслити власну оригінальність. Проте навіть за даних обставин спотворювати переклад та перетворювати його у набір слів не варто (Коптілов, 2002, с. 280).

3. Антонімічний переклад – в арабській мові слово «коло» دائرة має численне значення. В українському ж перекладі його конкретизують. Наприклад, у «Казці про Абу Кіре і Абу Сіре» є цитата:

الشر مائة ضعف سيستقبل الشرير الخير ينال من أجل الخير الصفحات مرسومة على شكل دوائر
(Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921).

Букв.: «*На кола сторінках накреслено «Добрий отримає за добро, зло сторицею отримає лиходій»*», яку перекладено на українську мову як: «*На неба сторінках викарбовано «Добрий отримає за добро, зло сторицею отримає лиходій»*» (Живіцька, 2015, с. 50).

Такий варіант перекладу відповідає повністю змісту тексту. В багатьох культурах, в тому числі в арабській, присутнє уявлення про те, що небо складається з дев'яти кіл (рівнів). Тому у художніх творах арабської літератури використовується дана метафора на позначення неба (Живіцька, 2015, с. 50).

Цитата з «Казки про горбунка»:

قل للجمال في بطانية بنمط فقط الموت يعطي السلام اغفر الاجتماع ، أوقف الحزن أفف ويدي ممدودة (Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 921).

Букв.: «*Скажи красуні в покривалі з візерунком: Дарує спокій тільки смерть. Даруй зустріч, припини сум. Стою з простягнутою рукою»*.

Літер.: «*Скажи красуні в покривалі з візерунком: «Воістину, лиш смерть дарує мені спокій. Побачення мені подаруй, припини мій сум – Стою перед тобою з простягнутою рукою»*» (Мардрус, 2017, с. 460).

У перекладі даної цитати, виходячи із стилістичних вимог та особистих міркувань перекладача, застосований метод антонімічного перекладу, адже з оригінального тексту незрозуміло було, хто кого просить «побачення подаруй, припини сум», незрозуміло перед ким герой стоїть з простягнутою рукою і чому. В даному випадку антонімічний переклад, вважаю, є потрібним, хоч у більшості випадків його використання принципово не впливає на кінцевий результат перекладу (Левицкая, 1971, с. 89).

3.3. Комплексні перекладацькі трансформації, застосовані при перекладі твору «1001 ніч»

При перекладі художніх текстів з арабської на українську мову застосовуються також комплексні перекладацькі трансформації (Зарицький, 2004, с. 120). Для пояснення їх змісту варто розглянути комплексні трансформації, використані при перекладі твору «Тисяча і одна ніч».

Наприклад, у «Розповіді про жінку та ведмедя» є уривок:

نظر إلى الغرفة ورأى كيف أخذت المرأة حملاً ، وقطعت أفضل الأجزاء ، وبدأت في طهيها ، وألقت بقايا دب إلى عظيم (Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan W, 2004, p. 931).

«І заглянув до кімнати, і побачив, що жінка взяла ягня і відрізала найкращі його частини і почала їх варити у котлі, а рештки кинула великому ведмедю могутнього вигляду» в оригіналі звучить як «Заглянув до кімнати та побачив як жінка взяла ягня, відрізала частини найкращі, почала їх варити, кинула рештки ведмедю великому могутньому»).

У даному випадку як традиційно характерно для арабсько-українського перекладу була використана граматична трансформація транспозиції, так як в арабській мові традиційно пишеться означуване перед означенням, а в українській мові навпаки означуване стоїть після означення, тому «найкращі його» було перенесено перед словом «частини», «великому» було перенесено перед словом «ведмедю».

Була використана лексична трансформація «додавання» слів «у котлі», яких не було в оригіналі, адже за традиціями арабських народів страви з м'яса

готуються саме у котлі, що відомо перекладачу та арабському читачу, проте невідомо читачу українському.

Останній метод можна також назвати і «смісловим розвитком», оскільки дане слово було додане після смислового осмислення даного уривку, і додаванням. Лексична трансформація смислового розвитку (модуляції) була використана також при заміні арабського слова «могутній» на український відповідник «могутнього вигляду», адже сам по собі ведмідь могутнім не є, через свої розміри він має лише могутній вигляд.

На підставі проведеного аналізу граматичних трансформацій, які були використані при перекладі з арабської мови твору «Тисяча і одна ніч» можна сказати, що, перш за все, при пошуку варіативного відповідника необхідно опиратися на загальний зміст оригінального тексту, ставлячи на другий план дослівний переклад конкретної лексичної одиниці. При використанні такого підходу застосувати оптимальний варіант перекладу буде легше (Класификация граматических трансформаций, 2015, с. 2).

При перекладі художнього твору важливою вимогою є також збереження колориту оригінального тексту, незалежно від того, проза це чи вірш. Перед перекладачами постійно постає питання про те, чи потрібно максимально зберігати оригінальне забарвлення поезії чи потрібно адаптувати текст до сприйняття носіїв мови перекладу, тобто надавати текст-переклад у форму, яка зрозуміла читачам. Вважаємо, що при з'ясуванні даного питання потрібно керуватися здоровим глуздом та проводити баланс між збереженням колориту оригінального тексту та доступністю для читача перекладу. Однозначно відомо лише те, що арабська література спроможна зацікавити українського читача, якщо переклад буде сприйнятливим та зрозумілим (Зарицький, 2004, с. 120).

Висновки до Розділу 3

На підставі дослідження лексико-граматичних особливостей перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» з арабської на українську мову можна

зробити висновок про застосування таких видів лексичних перекладацьких трансформацій конкретизація значення слова, яка полягає в тому, що лексичний елемент у реченні перекладається не сам по собі, окремо від речення, а разом з його концептуальними зв'язками та функціональними характеристиками; генералізація значення слова – вид лексичної перекладацької трансформації, за якого здійснюється перехід від видового поняття до родового; додавання слів чи словосполучень – це вид лексичної трансформації, за якого при перекладі з мови оригіналу до речення додається слово або словосполучення, якого немає в оригінальному тексті, за обов'язкового збереження змісту тексту та стилю автора; вилучення слова чи словосполучення – вид лексичної трансформації, яка дозволяє перекладачу прибрати зайве на його думку слово при перекладі з мови оригіналу, або ж слово чи словосполучення, яке заважає передати зміст тексту на мові перекладу; заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (при перекладі заміні піддаються граматичні одиниці (форма слова, частина мови, член речення, тип синтаксичного зв'язку тощо) та лексичні одиниці); перестановка слова – вид лексичної перекладацької трансформації, за якого змінюється розташування мовних елементів у тексті на мові перекладу у порівнянні з оригінальним текстом; транскрипція та транслітерація – при перекладі арабських текстів має вузьке застосування, коли необхідно перекласти мовні реалії та власні назви, імена, які не мають загальноприйнятих відповідників в українській мові; калькулювання, що полягає у дослівному перекладі тексту, якщо він не суперечить граматичним і стилістичним нормам української мови. В даному випадку він є виправданим; смисловий розвиток (модуляція), який широко застосовується у перекладі окремих творів художньої літератури.

Під час перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» були застосовані також граматичні трансформації: синтаксичне уподібнення – не є поширеним способом трансформації, використовується надто рідко; перестановка (транспозиція) є більш поширеним методом граматичної трансформації у перекладі з арабської мови, його використання також

обумовлюється різними особливостями синтаксису арабської та української мови; антонімічний переклад – конкретизація значення арабського слова. При перекладі твору «Тисяча і одна ніч» були застосовані також комплексні перекладацькі трансформації, наприклад, смисловий розвиток та додавання, конкретизація та вилучення слова

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження, проведеного у даній роботі, можна прийти до висновку, що переклад – це діяльність, яка відбувається шляхом передачі змісту текстів на одній мові засобами іншої мови. Також перекладом називається результат такої діяльності.

Метою перекладу є досягнення його адекватності. Адекватний переклад ще називають еквівалентним. Адекватним є переклад, що відбувається на необхідному і достатньому рівні для передачі незмінного плану змісту при обов'язковому дотриманні конкретного плану вираження, тобто дотриманні норм мови, на яку перекладається текст.

Завдання перекладача під час досягнення адекватності тексту – використання для перекладу різних перекладацьких трансформацій з метою точнішої передачі інформації під час перекладу, яка міститься у тексті оригіналу, за умови дотримання відповідної норми мови перекладу.

Залежно від характеру одиниць мови оригіналу, тобто початкових операцій, перекладацькі трансформації поділяють на: стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні, граматичні.

Синтаксична трансформація може полягати у заміні однієї синтаксичної конструкції іншою у відношенні до змісту тексту.

Перекладацькі лексичні трансформації – це зміни лексичних елементів мови оригіналу під час здійснення перекладу з метою адекватного перекладу зі збереженням семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик твору із врахуванням мовних норм. Лексичні трансформації використовуються у випадку, коли словникові відповідники слів мови оригіналу не можуть використовуватися у перекладі через їх невідповідність з точки зору їх значення та контексту.

Переклад з мови оригіналу на мову перекладу неможливо провести без граматичної трансформації, яка проявляється у вигляді перебудови речення, тобто зміни його структури, та у вигляді інших змін – як синтаксичних, так і морфологічних.

На підставі аналізу граматичних трансформацій можна прийти до висновку, що в текстах перекладу найчастіше використовуються такі види граматичних трансформацій, як перестановка слів та словосполучень, заміна форм слів, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, додавання членів речення, іноді головних (наприклад, підмета).

Також, на підставі дослідження, проведеного у даній роботі, мною зроблений висновок про те, що художній твір «Тисяча і одна ніч» був вперше перекладений А. Галаном французькою мовою. Існують також і інші згадки про арабську збірку. Наприклад, в одному з документів Бодлеянської бібліотеки. Даний документ належить одному єгипетському єврею, який виконував до неї записи у 1152-1162 роках.

Оповідання «Тисяча і одна ніч» приваблюють занятістю змісту, переплетінням фантастичного та реального, яскравими картинками міського життя середньовічного арабського Сходу, дивовижними описами чарівних країн, глибиною переживань героїв казок, психологічною виправданістю ситуацій.

Мова повістей «Тисяча і однієї ночі жива, соковита, образна. Мова героїв казок є чітко індивідуальною, кожен герой має власний стиль та лексику, які властиві тій соціальній сфері, з якої вони походять.

Автором художнього твору «Тисяча і одна ніч» є арабський народ, а не окремий автор або укладач.

До перекладу художніх творів перед перекладачем ставляться наступні вимоги: точність, стислість, ясність, літературність.

Художній стиль постійно рухається до нового та не має перепон на своєму шляху, даний стиль не відає раніше невідомого.

Серед критеріїв репрезентативності художніх творів можна назвати збереження більшої кількості стежок мови та фігур мови як важливої складової художньої стилістики твору. Переклад не повинен втрачати відтінок епохи, в якій створювався оригінал мови.

На підставі дослідження лексико-граматичних особливостей перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» з арабської на українську мову можна

зробити висновок про застосування таких видів лексичних перекладацьких трансформацій конкретизація значення слова, яка полягає в тому, що лексичний елемент у реченні перекладається не сам по собі, окремо від речення, а разом з його концептуальними зв'язками та функціональними характеристиками; генералізація значення слова – вид лексичної перекладацької трансформації, за якого здійснюється перехід від видового поняття до родового; додавання слів чи словосполучень – це вид лексичної трансформації, за якого при перекладі з мови оригіналу до речення додається слово або словосполучення, якого немає в оригінальному тексті, за обов'язкового збереження змісту тексту та стилю автора; вилучення слова чи словосполучення – вид лексичної трансформації, яка дозволяє перекладачу прибрати зайве на його думку слово при перекладі з мови оригіналу, або ж слово чи словосполучення, яке заважає передати зміст тексту на мові перекладу; заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (при перекладі заміні піддаються граматичні одиниці (форма слова, частина мови, член речення, тип синтаксичного зв'язку тощо) та лексичні одиниці); перестановка слова – вид лексичної перекладацької трансформації, за якого змінюється розташування мовних елементів у тексті на мові перекладу у порівнянні з оригінальним текстом; транскрипція та транслітерація – при перекладі арабських текстів має вузьке застосування, коли необхідно перекласти мовні реалії та власні назви, імена, які не мають загальноприйнятих відповідників в українській мові; калькулювання, що полягає у дослівному перекладі тексту, якщо він не суперечить граматичним і стилістичним нормам української мови. В даному випадку він є виправданим; смисловий розвиток (модуляція), який широко застосовується у перекладі окремих творів художньої літератури.

Під час перекладу художнього твору «Тисяча і одна ніч» були застосовані також граматичні трансформації: синтаксичне уподібнення – не є поширеним способом трансформації, використовується надто рідко; перестановка (транспозиція) є більш поширеним методом граматичної трансформації у перекладі з арабської мови, його використання також

обумовлюється різними особливостями синтаксису арабської та української мови; антонімічний переклад – конкретизація значення арабського слова.

При перекладі твору «Тисяча і одна ніч» були застосовані також комплексні перекладацькі трансформації, наприклад, смисловий розвиток та додавання, конкретизація та вилучення слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев А.Я. (2006) Художественный образ и перевод: навч. посіб у 4 т. Суми: Вісник СумДУ.. Том 1, №11 (95). С.126-130.
2. Алефиренко Н.Ф. (2004) Теория языка: науч. пособ. Москва: Издательский центр «Академия», 368 с.
3. Андриєнко Л. О. (2002) Науково-технічний переклад: конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей. Черкаси: ЧДТУ, 22 с.
4. Антрушина Г.Б.(2000) Лексикология английского языка: науч. пособ. Москва: Дрофа, 288с.
5. Арнольд И.В. (1986) Лексикология современного английского языка: учеб. для институтов и факультетов иностранных языков. Москва: Высшая школа. 304с.
6. Базилев В. Н. (2010) Основні поняття перекладознавства (вітчизняний досвід) термінологічний словник-довідник. Москва: ІНІСН РАН. 260 с.
7. Балахтар В.М (2011) Адекватність та еквівалентність перекладу: електронний ресурс,. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fkbalahar.htm>
8. Бархударов Л.С. (1975) Мова і переклад: навч. посіб. Москва: Міжнародні відносини, 235 с.
9. Бочарнікова А. М. (2010) Часткові еквіваленти в перекладних перських словниках: наук. стаття. Київ: Studia Linguistica, 310 с.
10. Брандес М. П., Провоторов В. И.(2001) Предпереводческий анализ текста: учеб. пособие. Москва: НВИ – Тезаурус, 224 с.
11. Вине Ж.-П (1978). Технические способы перевода: учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 298 с.
12. Виноградов В.С. (2001) Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва, 234 с.
13. Влахов С. (1986) Непереводимое в переводе: учеб.пособ. Москва: Высшая школа,. 416 с.

14. Волченко О.М., (2015) Нікішина В.В. Граматичні трансформації в англоукраїнському художньому перекладі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: НУОА, №54. С. 252-254.
15. Воскобойник Г.Д. (2004) Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода: автореф. дис. на соискание науч. степени докт. филол. наук: «Сравнит.-ист., типол. и сопоставит. языкознание». Москва, 40 с.
16. Гальперин И.Р. (1958) Очерки по стилистике английского языка: публицистическая статья. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 528 с.
17. Гордієнко Н. М. (2012) Поняття перекладацької еквівалентності як центральна проблема теорії художнього перекладу. София: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. 104 с.
18. Горстер А.К. (1900) К литературной истории «Тысячи и одной ночи»: науч. пособ.. Москва: типо-лит. А.В.Васильева, 369 с.
19. Деркач Л. М. (2007) Актуальні проблеми науково-технічного перекладу: колективна монографія. Дніпропетровськ : НГУ,: Нац. гірничий університет, 256 с.
20. Електронний перекладач «ABBYY Lingvo 11»: електронний ресурс. URL: <http://www.lingvo.ua/uk>
21. Ефремов Л.П.(1974) Основные теории лексического калькирования: учеб пособ. Алма-Ата: Одиум, 191 с.
22. Эструп И.(1963) Исследование об истории тысячи и одной ночи», ее происхождение и развитие / пер. с датского Т.Ланге/ за ред. Е.М.Жукова. Москва: Советская энциклопедия, 1072 с.
23. Живіцька І. А. (2015) Граматичні перетворення при перекладі прикметників. Київ: Вісник Київського Національного Лінгвістичного Університету, № 2(18). С. 50-55.
24. Зарицький М. С. (2004) Переклад: створення та редагування: навч. посіб. Київ: Парламентське видавництво, 120 с.

25. Казакова Т.А. (2000) Практичні основи перекладу. English (Russia. Серія: Вивчаємо іноземні мови). Санкт-Петербург: Видавництво Союз, 320с.
26. Карабан В.І., Мейс Дж. (2003) Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця: НОВА КНИГА, 608 с.
27. Карабан В.І. (2004) Переклад англійської наукової та технічної літератури: наук. посіб. Вінниця: Нова книга, 575 с.
28. Класификация грамматических трансформаций: електронний ресурс. URL: <http://study-english.info/article059.php#ixzz6Z1zUY5Fr>
29. Комиссаров В.Н. (1978) Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сборник статей. Москва, 233с.
30. Комиссаров В.Н. (1990) Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 253 с.
31. Коптілов В. В. (2002) Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 280 с.
32. Корунець І. В. (2001) Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підруч. Вінниця: Нова книга, 448 с.
33. Кочерган М.П. (2000) Вступ до мовознавства: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 368 с.
34. Латишев Л.К. (1981) Курс перекладу: Еквівалентність перекладу і знаходять способи її досягнення. Москва: Міжнародні відносини, 248с.
35. Латишев Л. К. Міжмовні (1986) трансформації як засіб досягнення перекладацької еквівалентності: навч. посіб. Москва: МГУ, 107 с.
36. Латышев Л.К. (1988) Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания: учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 357 с.
37. Левицкая Т. Р., Фитерман А. (1971) Зачем нужны грамматические трансформации при переводе. Тетради переводчика: науч. пособ. Москва: Московский лицей,. № 8. с. 89-94.
38. Львовская З.Д. (1985) Теоретические проблемы перевода. Москва: Альфа, 214 с.

39. Максимов С. Є, Радченко Т.О. (2001) Перекладацький аналіз тексту (англійська та українська мови): навч. посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 105 с.
40. Мамрак А. В.(2009) Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 304 с.
41. Микульський Д.В.(2006) Арабо-мусульманская культура в сочинении ал-Масуди «Золотые копи и розсыпи самоцветов»: X век. Москва: Восточная література, 178 с.
42. Мильяр-Белоручев Р.К. (1996) Теория и методы перевода: науч. пособ. Москва: Московский лицей, 208 с.
43. Мирам Г., Дайнеко В., Тарануха Л., Грищенко М. (2002) Основы перевода. Курс лекций по теории и практике перевода для фак. та инст. междунар. отношений. Киев: Эльга, Ника-Центр, 248 с.
44. Морозов Д.А. Комедия «Тысячи и одной ночи» (2009). Эстафета мистификаций или шедевр европейского романтизма. Москва: Древлехранилище, 224 с.
45. Онлайн Енциклопедія (2001-2009) «Навколосвіт»: електронний ресурс. URL: <http://www.krugosvet.ru/>
46. Основы перекладознавства (2007): навч. посіб. / за ред. Нямцу А. Є., Чернівці: Рута, 424 с.
47. Основы перекладу (2005): граматичні та лексичні аспекти: навч. посіб. / за ред. Шпака В. К. Київ: Знання, с. 65.
48. Остапенко С. А. (2013) Особливості застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу дієприкметника (на матеріалі перекладу 64 роману В.Скотта «Айвенго»). Київ: Освіта, №207 (219). С. 87-91.
49. Паршин О. М. (2000) Теория и практика перевода: учеб. пособ. Москва: Русский язык, с 161.
50. Переклади художньої літератури (2018) електронний ресурс. URL: http://antario.kiev.ua/ua/1_3

51. Почти новая версия «Тысячи и одной ночи» с комментариями (2017): электронный ресурс. URL: <http://allskazki.ru/night.html>
52. Рецкер Я. И. (1974) Теорія перекладу і перекладацька практика. Москва: Міжнародні відносини, 228 с.
53. Рецкер Я.И. (1966) Чи варто передавати алітерацію в публіцистичному перекладі? Зошити перекладача: публіцистична стаття. Москва, № 3. С.73
54. Тысяча і одна ніч: вибрані оповідки та казки (2011) / пер. з араб. В.Рибалкін/ за ред. Р.Гамади. Тернопіль: Богдан., 576 с.
55. Тысяча і одна ніч: вибрані казки та повісті (1991) / пер. з араб. Й.Брояка та В.Рибалкіна. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 512 с.
56. Тысяча и одна ночь. Арабские рассказы Шахразады (2017) : Первый полный русский перевод (по изд. Мардруса). В 4-х Т. Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 520-478 с.
57. Толкін Дж.Р. Р. (2003) Володар Перснів: Хранителі Персня. Особливості перекладу. Харків: Фоліо, 432с.
58. Федоров А.В. (1983) Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 303с.
59. Федоров А.В. (2002) Основы теорії перекладу: навч. посіб. Москва, 218с.
60. Финкельберг Н.Д. (1986) Учебник общественно-политического перевода. Арабский язык: учеб. пособ. Москва: Военный краснознаменный институт, 432 с.
61. Художній переклад. (2001) Лексикон загального та порівняльного літературознавства: наук.стаття / за ред. А. Волкова. Чернівці: Золоті литаври, с. 608-614
62. Швейцер А.Д. (1973) Перевод и лингвистика: учеб. пособ. Москва: Альфа, 310 с.
63. Швейцер А. Д. (1976) Теорія перекладу: наук. посіб.. Москва: Наука., 218 с.
64. Catford J. C. (1965) A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press, 103p.

65. Goiten S.D. (1958) The Oldest Documentary Evidence for the Title *AiF Laila wa-Laila*. Baltimore: Journal of the American Oriental Society, Vol.78. P.301-302.
66. Jane's Defense (1989) Weekly. Translation Arabian. London, p. 4-6
67. Halverson S. (1997) The concept of equivalence in translation: much ado about nothing. *Target*, №9 (2). P. 207-233.
68. Macdonald D. B. (1910) "ftAli Baba and the forty thieves", in Arabic from a Bodleian ms. London: Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland,. P. 327- 386.
69. Nida, Eugene, Taber, Charles. (1982) *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E J. Brill,. P. 1-50.
70. Snell-Hornby M. *Translation Studies*. (1988) An Integrated Approach. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 172 p.
71. Теорія перекладу: електронний ресурс. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/182/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.10.2020).
72. Словник літературних термінів (1974) / за ред. Л. І. Тимофєєва. Москва: «Просвіта», С. 121-122.
73. Літературная енциклопедия терминов и понятий (2001)/ под ред. А. Н. Николукина. Москва: Интелвак, 157 с.
74. Акимушкина Е.О. (2006) Жанр хабсийят в персоязычной поэзии XI – XIVвеков Генезис и эволюция: науч. статья. Москва: МГУ, с. 5.
75. *Marzolph U., Leeuwen R. van, Hassan* (2004) *W. The Arabian Nights Encyclopedia*. В 2 т. Oxford: ABC • Clio, 921 p.

PE3IOME

خُلَاصَةٌ

" ألف ليلة وليلة" هو نصب تذكاري للأدب العربي والفارسي في العصور الوسطى، وهو عبارة عن مجموعة من القصص الخيالية والقصص القصيرة التي تصف قصص الملك الفارسي شهريارا وزوجته التي تدعى شهرزاد (شهرزاد). نُشرت الطبعة الأولى من هذا العمل في القاهرة عام 1835.

الغرض من الترجمة هو تحقيق كفايتها. تسمى الترجمة الملائمة أيضاً ما يعادلها. الترجمة الملائمة هي الترجمة التي تتم على المستوى الضروري والكافي لنقل خطة غير متغيرة للمحتوى مع الامتثال الإلزامي لخطة محددة للتعبير، أي الامتثال لقواعد اللغة التي يُترجم النص إليها.

تتمثل مهمة المترجم في تحقيق كفاية النص في استخدام تحولات الترجمة المختلفة للترجمة من أجل نقل المعلومات بشكل أكثر دقة أثناء الترجمة الواردة في النص الأصلي، بشرط أن تكون القاعدة ذات الصلة للغة الترجمة.

قد يتكون التحويل النحوي من استبدال بناء نحوي بآخر فيما يتعلق بمحتوى النص.

تجذب قصص "ألف ليلة وليلة" بمحتواها، التشابك بين الصور الرائعة والحقيقية والحيوية للحياة الحضرية في الشرق العربي في العصور الوسطى، والأوصاف المذهلة للبلدان السحرية، وعمق تجارب الشخصيات الخيالية، والتبرير النفسي للمواقف.

لغة القصص "ألف ليلة وليلة حية، مثيرة، مجازية. من الواضح أن لغة أبطال القصص الخيالية فردية، فلكل بطل أسلوبه الخاص ومفرداته المتأصلة في المجال الاجتماعي الذي أتوا منه.

المؤلف الفني الثاني "ألف ليلة وليلة" هو الشعب العربي، وليس مؤلفاً واحداً أو مترجماً.

تنطبق المتطلبات التالية على ترجمة الأعمال الفنية أمام المترجم: الدقة، والإيجاز، والوضوح، والأدب. يتحرك الأسلوب الفني باستمرار نحو الجديد وليس له عوائق في طريقه، هذا الأسلوب لا يعرف المجهول سابقاً.

كما تم استخدام التحولات النحوية أثناء ترجمة العمل "ألف ليلة وليلة": الاستيعاب النحوي ليس طريقة شائعة للتحويل، فهو نادر جداً؛ يعد التقليل (التحويل) طريقة أكثر شيوعاً للتحويل النحوي المترجم من العربية، ويرجع استخدامه أيضاً إلى ميزات مختلفة في تركيب اللغتين العربية والأوكرانية؛ الترجمة المتناقضة - تجسيد معنى الكلمة العربية.

كما تم استخدام تحويلات الترجمة المعقدة، مثل التطوير والإضافة الدلالية، والتركيب وإزالة الكلمات، في ترجمة ألف ليلة وليلة.

بناءً على دراسة السمات المعجمية والنحوية لترجمة العمل الفني "ألف ليلة وليلة" من العربية إلى الأوكرانية، يمكننا أن نستنتج أن استخدام مثل هذه الأنواع من الترجمة المعجمية يحولات تجسيد الكلمة، وهو العنصر المعجمي، بشكل منفصل عن الجملة، ومع روابطها المفاهيمية وخصائصها الوظيفية؛ تعميم معنى الكلمة - نوع من تحويل الترجمة المعجمية، يتم فيه الانتقال من مفهوم معين إلى مفهوم عام؛ تعد إضافة

الكلمات أو العبارات نوعاً من التحويل المعجمي حيث يتم إضافة كلمة أو عبارة غير موجودة في النص الأصلي إلى الجملة عند الترجمة من اللغة الأصلية ، مع الاحتفاظ الإلزامي بمحتوى النص وأسلوب المؤلف ؛ استخراج كلمة أو عبارة - نوع من التحويل المعجمي الذي يسمح للمترجم بإزالة كلمة غير ضرورية في رأيه عند الترجمة من اللغة الأصلية ، أو كلمة أو عبارة تمنع نقل محتوى النص بلغة الترجمة ؛ استبدال كلمة من جزء من الكلام بكلمة من جزء آخر من الكلام (يتم استبدال الوحدات النحوية أثناء الترجمة

كما تم استخدام التحولات النحوية أثناء ترجمة العمل "ألف ليلة وليلة": الاستيعاب النحوي ليس طريقة شائعة للتحويل ، فهو نادر جداً ؛ يعد التقليل (التحويل) طريقة أكثر شيوعاً للتحويل النحوي المترجم من العربية ، ويرجع استخدامه أيضاً إلى ميزات مختلفة في تركيب اللغتين العربية والأوكرانية ؛ الترجمة المتناقضة - تجسيد معنى الكلمة العربية. عند ترجمة العمل "ألف ليلة وليلة" ، تم أيضاً تطبيق تحويلات ترجمة معقدة ، على سبيل المثال ، التطوير والإضافة الدلاليين ، وإضفاء الصبغة على الكلمة وحذفها. التحولات المعجمية للترجمة هي تغييرات في العناصر المعجمية للغة الأصلية أثناء الترجمة من أجل الترجمة بشكل مناسب مع الحفاظ على الخصائص الدلالية والأسلوبية والبراغماتية للعمل ، مع مراعاة المعايير اللغوية. يتم استخدام التحويلات المعجمية في حالة عدم إمكانية استخدام معادلات القاموس لكلمات اللغة الأصلية في الترجمة بسبب عدم تناسقها من حيث معناها وسياقها.

بناءً على تحليل التحولات النحوية ، يمكننا أن نستنتج أن نصوص الترجمة غالباً ما تستخدم أنواعاً من التحولات النحوية مثل تبديل الكلمات والعبارات ، واستبدال أشكال الكلمات ، وأعضاء الجمل ، وأنواع الاتصال النحوي ، وإضافة أعضاء الجملة ، وأحياناً تكون رئيسية (على سبيل المثال ، الموضوع). .